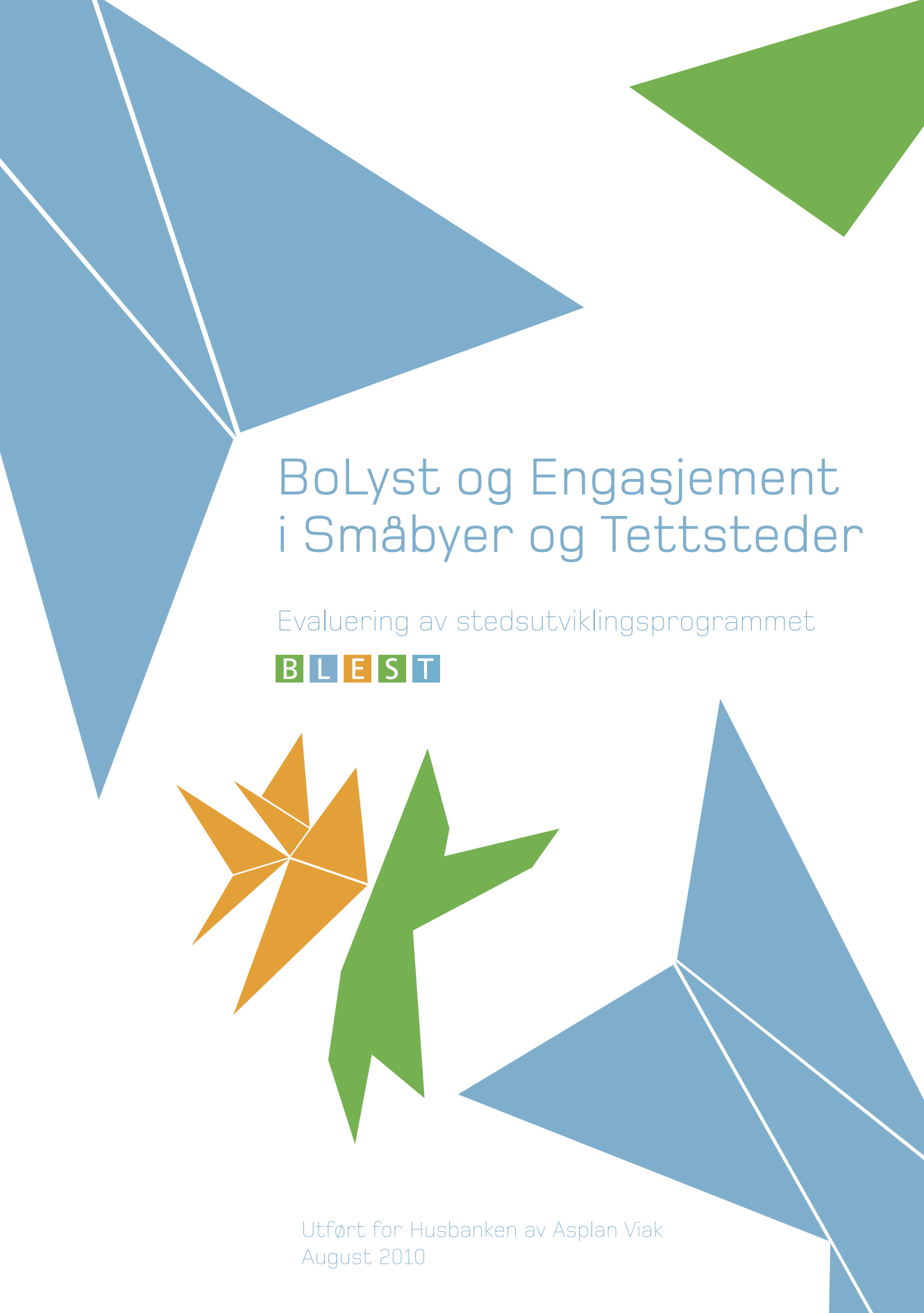

The background of the cover features several large, abstract geometric shapes. In the top left, there are blue triangles of various sizes. In the top right, there is a green triangle. In the bottom right, there are more blue triangles. In the bottom center, there is a cluster of orange and green shapes that resemble stylized leaves or petals.

BoLyst og Engasjement i Småbyer og Tettsteder

Evaluering av stedsutviklingsprogrammet

B L E S T

Utført for Husbanken av Asplan Viak
August 2010

DOKUMENTINFORMASJON

Oppdragsgiver:	HUSBANKEN
Rapportnavn:	Evaluering av stedsutviklingsprogrammet BLEST
Utgave / dato:	Rev. 0 / 15.08.2010
Arkivreferanse:	-
ISBN:	978-82-7261-201-5
Oppdrag:	523874 – Sluttevaluering av BLEST
Oppdragsbeskrivelse:	Evaluering av stedsutviklingsprogrammet BLEST
Oppdragsleder:	Tor Medalen
Fag:	Analyse
Tema:	By- og tettstedsutvikling
Leveranse:	Evaluering
Skrevet av:	Tor Medalen
Kvalitetskontroll:	Oddny Grete Råd
Asplan Viak AS	www.asplanviak.no

FORORD

Asplan Viak har vært engasjert av Husbanken for å gjennomføre evalueringen av BLEST-programmet. Evalueringen ble gjennomført i to trinn, først det en kan kalle en midtveisevaluering og deretter en sluttevaluering. BLEST-programmet er et program for stedsutvikling hvis fulle navn er "Bolyst og engasjement i småbyer og tettsteder". Seniorrådgiver Hilde Bersvendsen og seniorarkitekt Anne Marit Vagstein var Husbankens kontaktperson for midtveisevalueringen. I sluttevalueringen har først sjefarkitekt Svein Hoelseth og senere seniorarkitekt Anne Marit Vagstein, vært kontaktpersoner i Husbanken.

Evalueringene har vært gjennomført med befaring og intervju i de åtte stedene som ble valgt ut for dybdestudier. En stor takk til alle som stilte opp for å la seg intervjuet og som hjalp til med å finne fram til relevante sakspapirer og lignende. Vi gjennomførte også to fokuserte gruppeintervjuer i midtveisevalueringen. En takk til medarbeiderne i Husbanken og representanter for kommunene som deltok på de fokuserte gruppeintervjuene.

Dr. ing. Tor Medalen har vært oppdragsleder for Asplan Viak og har skrevet mesteparten av rapporten. Medalen foretok dybdestudier i Birketveit i Iveland, Leland i Leirfjord, i nettverket av gjenreisningsbyer i Midt-Norge og intervjuet prosjektlederen i Rennebu samt noen av Husbankens medarbeidere. Andre medarbeidere fra Asplan Viak som har bidratt i dybdestudiene er; Lasse Bjerved og Even Lind (Sand i Suldal), Tone Bjørnhaug (Borhaug i Farsund), Fredrik Barth (Knarvik i Lindås), Ann-Kjersti Johnsen (Finnsnes i Lenvik) og Jørund Aasetre (Breivikbotn i Hasvik). Oddny Grete Råd har gjennomført surveyundersøkelsen i sluttevalueringen, intervjuet Husbankens medarbeidere og har foretatt dybdestudie i Holmestrand. I tillegg har Råd vært kvalitetssikrer.

Trondheim, 15. august 2010

Tor Medalen
Oppdragsleder

Oddny Grete Råd
Kvalitetssikrer

INNHALDSFORTEGNELSE

Sammendrag	6
1. Innledning.....	9
1.1 Regionalpolitikk og statlige stimuleringsprogrammer	9
1.2 Stedsutvikling – noen erfaringer fra de seneste år.....	10
1.3 BLEST-programmet.....	12
2. Om evalueringen	15
2.1 Bakgrunn og hensikt.....	15
2.2 Evalueringsteori og modell	15
2.3 Framgangsmåten i midtveis- og sluttevalueringen	18
3. Prosjektene	19
3.1 Hele landet er representert – en kort beskrivelse av stedene og prosjektene ...	19
3.2 Prosjektenes karakter varierer – bolyst dominerer	22
4. Karakteristiske trekk ved stedsutviklingsprosjektene	26
4.1 Om analysen	26
4.2 Prosjektene - helt eller delvis ferdigstilt, helt eller delvis planlagt.....	27
4.3 Medvirkning har skapt stort lokalt engasjement	31
4.4 "Nye" metoder er tatt i bruk.....	34
4.5 Prosjekter som utvides utløser ekstra midler fra andre kilder.....	38
4.6 Ekstern fagkompetanse beriker diskusjonen.....	42
4.7 Prosjektene som er godt organiserte og politisk prioriterte er mest vellykket.....	43
5. Ble målene nådd?	54
5.1 Kommunal- og regionaldepartementet har nådd sine mål (?)	54
5.2 Husbanken har nådd sitt hovedmål og flere av sine del- og resultatmål	55
5.3 Kommunene har nådd sine mål i 11 av 15 prosjekt.....	57
6. Hva kunne vært gjort annerledes?	59
6.1 Programmet burde hatt lengre varighet.....	59
6.2 Programgjennomføringen kunne vært bedre planlagt.....	59
7. Stedsutvikling er en kontinuerlig prosess.....	62
Referanser.....	65

SAMMENDRAG

I stortingsmeldingen ”Hjarte for heile landet” fra 2006 mente regjeringen at det var ”ei særleg utfordring for bygdesenter og småbyar å vere attraktive for tilflytting for å påverke flyttestraumane”. På denne bakgrunnen, samt suksessen til ”Tettstedsprogrammet”, opprettet Kommunal- og regionaldepartementet i 2006 et program i regi av Husbanken rundt tettstedsutvikling i små lokalsamfunn. Programmet ble kalt BLEST som er et akronym for BoLyst og Engasjement i Småbyer og Tettsteder.

BLEST-programmet ble startet høsten 2006. Programmet har to typer prosjekt; hovedprosjekt og signalprosjekt. Hovedprosjektene dreier seg om helhetlige prosjekt for større eller mindre steder. Signalprosjektene er mer avgrenset til spesielle tiltak. Hovedprosjektstedene er: Holmestrand sentrum, (Vestfold), Birketveit i Iveland kommune (Aust-Agder), Borhaug (eller Vestbygda) på Lista i Farsund kommune (Vest-Agder), Sand i Suldal kommune (Rogaland), Rosendal i Kvinnherad (Hordaland), Knarvik i Lindås kommune (Hordaland), Leland i Leirfjord kommune (Nordland), Finnsnes i Lenvik kommune (Troms), Birtavarre i Kåfjord kommune (Troms) og Breivikbotn i Haasvik kommune (Finnmark). I tillegg var nettverk av gjenreisningsbyer i Midt-Norge; Namsos, Steinkjer, Åndalsnes (Rauma kommune), Kristiansund og Molde et hovedprosjekt. Signalprosjektene er Bøndsens (Bøndernes hus) i Løten (Hedmark), Solspeilet i Rjukan i Tinn kommune (Telemark), Vangsgata på Vossevangen (Hordaland) og torget i Berkåk, Rennebu kommune (Sør-Trøndelag). I tillegg fikk følgende kommuner også signalprosjektmidler i løpet av programmet; Iveland, Farsund, Suldal, Kvinnherad, Lenvik og Hasvik.

Husbankens intensjon har vært å se BLEST i sammenheng med andre statlige prosjekter for stedsutvikling. For å sikre metode- og kunnskapsoverføring gjennomførte Husbanken en midtveis- og en sluttevaluering slik at en kunne formidle erfaringene fra prosjektene i BLEST. Evalueringen skal undersøke om BLEST-programmet og kommunene når sine mål. Metodikken i evalueringen har vært en kombinasjon av case-studier av hovedprosjektene, med dybdeintervju av noen av de mest sentralt involverte personene i prosjektene, inklusive sentrale medarbeidere i Husbanken. Både i midtveis- og sluttevalueringen foretok Asplan Viak en surveyundersøkelse av de mest involverte personene i prosjektene.

Oppsummert er det et gjennomgående trekk at de som kom med tidligst og

fikk størst tilskudd er kommet lengst med hensyn til å gjennomføre sine ulike prosjekter. Figuren nedenfor viser hvor langt en er kommet i de ulike stedene.

Et annet viktig spørsmål er om kommunene nådde sine mål for deltakelsen i BLEST-programmet. Tabellen nedenfor viser at det gjorde de i stor grad.

Prosjektsted	Måloppnåelse
Breivikbotn, Hasvik	Ja, men det er ønskelig (og nødvendig?) med støtte fra Finnmark fylkeskommune
Birtavarre, Kåfjord	Ja, midlene kom på plass
Finnsnes, Lenvik	Ja, men arbeidet er krevende fordi det fordrer kontinuitet
Leland, Leirfjord	Ja snart, men vil stoppe på grunn av en miljøgate, eller må det mer til?
Nettverket	Ja delvis, og en er på rett veg med formidlingsprosjektet som Kristiansund forestår
Berkåk, Rennebu	Ja, Torget i Rennebu er etablert, men stedets "image" framstår på samme måte for en som er på gjennomreise
Knarvik, Lindås	Nei, ikke foreløpig
Vossevangen, Voss	Ja, fargeplanen følges, selv om ikke alle husene er malt (ennå)
Rosendal, Kvinnherad	Nei, prosjektet er utsatt
Sand, Suldal	Ja, mange av målene er nådd, men en er ikke helt i mål med hensyn til stedsutviklingen
Borhaug, Farsund	Ja, tiltakene vil snart være gjennomført. Om det blir vekst er avhengig av om det nye boligområdet blir bygd ut
Birketveit, Iveland	Ja snart er tiltakene gjennomført, men det er et stykke igjen til 1500 innbyggere
Rjukan, Tinn	Nei, ikke så lenge prosjektet ikke er gjennomført
Holmestrand	Nei, ikke foreløpig
Bøndernes hus, Løten	Ja!

Evalueringen viste at medvirkning skapte stort lokalt engasjement, og at mange ulike metoder ble tatt i bruk i medvirkningssammenheng. Noen av de prosjektene som fikk utvidet sine økonomiske rammer fra Husbankens side underveis utløste ekstra midler fra andre kilder for eksempel fylkeskommunene og privat sektor. Ekstern fagkompetanse ble tilført kommunene gjennom BLEST, og dette har beriket diskusjonene i kommunene. Oppsummert viste det seg at de prosjektene som var godt organisert og det var de fleste, og ikke minst de som hadde politisk prioritet og dette gjaldt også flertallet, som var mest vellykket. Prosjektene var vellykkede med et unntak og selv i dette prosjektet hadde en nytte av det som var blitt gjort.

Kommunal- og regionaldepartementet må sies å ha nådd sine mål for programmet og det samme gjelder også for Husbanken selv om begge parter på hver sin måte kunne bidratt til en bedre planlegging og gjennomføring av programmet.

Stedsutvikling er en kontinuerlig prosess og det er gjort mange erfaringer fra forsøksordninger og forskningsprosjekt de siste årene. Asplan Viak har oppsummert erfaringene fra denne evalueringen i en modell for stedsutvikling og foreslår at det utarbeides en ny veileder for stedsutvikling blant annet på bakgrunn av BLEST og Tettstedsprogrammet.

1. INNLEDNING

1.1 Regionalpolitikk og statlige stimuleringsprogrammer

Regjeringen Stoltenberg II har som overordnet mål i distrikts- og regionalpolitikken å legge til rette for likeverdige levekår i hele landet og opprettholde bosetningsmønsteret (Kommunal- og regionaldepartementet (KRD), 2006:1). I stortingsmeldingen "Hjarte for heile landet" heter det at regjeringen mener det er "ei særleg utfordring for bygdesenter og småbyar å vere attraktive for tilflytting for å påverke flyttestraumane". Steder som er attraktive for tilflytting gir også et bedre grunnlag for næringslivsetableringer. (KRD, 2006:17)

På denne bakgrunnen, samt suksessen til "Tettstedsprogrammet"¹ (Miljøvern-departementet (MD), 2005), opprettet Kommunal- og regionaldepartementet (KRD) i 2006 et program i regi av Husbanken rundt tettstedsutvikling i små lokalsamfunn (KRD, 2006:22). Programmet ble kalt BLEST som er et akronym for BoLyst og Engasjement i Småbyer og Tettsteder.

I den siste stortingsmeldingen om distrikts- og regionalpolitikken holder regjeringen fast på den samme politikken som tidligere og vil at alle skal ha reell frihet til å bosette seg der de vil. Regjeringen mener også at attraktive lokalsamfunn blir stadig viktigere som begrunnelse for bosted (KRD, 2009:1, 19).

Virkemidlene som regjeringen bruker for å nå disse målene er mange, og en kan grovt dele dem inn i to grupper. Det en kan kalle den "store" regional-/distriktspolitikken med de store overføringene (blant annet med hensyn til landbruk, via fylkeskommunene og Innovasjon Norge, differensiert arbeidsgiveravgift, småkommunetilskudd, bredbåndsdekningen, støtte til SIVA og andre former for næringslivsstøtte). I tillegg har en den "lille" regional-/distriktspolitikken med de mindre prosjektene (som blant annet den nasjonale småsamfunnssatsingen, Bolystrådet, Lokalsamfunnsutvikling i kommunene (LUK), Livskraftige kommuner, kulturbasert lokal samfunnsutvikling og det nyeste kalt Bolyst). For å illustrere størrelsesforholdet så utgjorde den differensierte arbeidsgiveravgiften 10, 5 milliarder kroner i avgiftslette i det distriktspolitiske virkeområdet i 2009, mens det ble lyst ut inntil 32 millioner kroner til prosjekter som kan skape Bolyst i 2010. Det er med andre ord åpenbart at den store regionalpolitikken er langt viktigere for å skape bolyst enn den lille, jf. næringsutviklingsdelen av figur 1.1.

Selv om regjeringen sier at utviklingskraften må komme nedenfra (KRD,

¹ Kommunal- og regionaldepartementet bevilget 43,7 % av Tettstedsprogrammets 25, 2 millioner statlige kroner som hadde det offisielle navnet "Miljøvennlige og attraktive tettsteder" (Lysø m.fl., 2005:106; MD, 2005)

2009:24), er det liten tvil om at rammebetingelsene for å skape ulike typer utvikling lokalt er viktige med hensyn til å nå regjeringens mål om å opprettholde bosettingen. Hansen og Selstad (1995:283) sa det slik ”det er samspillet mellom struktur ² og aktører som bestemmer” utfallet av utviklingen. Og de fortsatte: (s. 289) ”Den raske veksten i offentlig sysselsetting skyldes en annen særnorsk drivkraft, nemlig oljen og gassen i Nordsjøen”.

Det betyr likevel ikke at mindre program slik som BLEST, er uten betydning. Som denne evalueringsrapporten vil vise er midlene av stor betydning lokalt.

1.2 Stedsutvikling – noen erfaringer fra de seneste år

I flere tiår har det vært gjennomført statlige og regionale initiativ for å stimulere til stedsutvikling (Hokksund er et eksempel). Miljøverndepartementet (MD) har siden 1992 arrangert en årlig landskonferanse om stedsutvikling i samarbeid med fylkeskommunenes fagfolk på dette feltet.

Som en videreføring av statens tidligere arbeid innen stedsutvikling ble programmet Miljøvennlige og attraktive tettsteder (MAT) opprettet. Programmet varte i fem år fra 2001-2005. MD, som var sekretariat for arbeidet, samarbeidet med KRD og flere andre departement og etater. MD ønsket i tillegg til å sette fokus på helhetlig planlegging, og rette oppmerksomheten mot gjennomføring av tiltak. MAT hadde følgende mål og strategier (MD, 2005:10):

- Målene var:
 - Å bidra til å utvikle mer miljøvennlige og attraktive tettsteder i distriktene som bosted for nye generasjoner
 - Stimulere kommunene til å gjennomføre konkrete prosjekt for god stedsutvikling
 - Bred lokal mobilisering av kvinner og ungdom
 - Resultater i form av fysiske forbedringer, organisatoriske tiltak og igangsatte prosjekter.
- Strategiene var:
 - Stimulere til lokal medvirkning
 - Stimulere til å etablere lokale partnerskap
 - Utvikle kommunal kompetanse
 - Se ulike statlige og regionale tiltak og virkemidler i sammenheng
 - Styrke nettverk mellom sentrale myndigheter, det regionale nivået og andre samarbeidspartnere for å sikre mobilisering og læring.

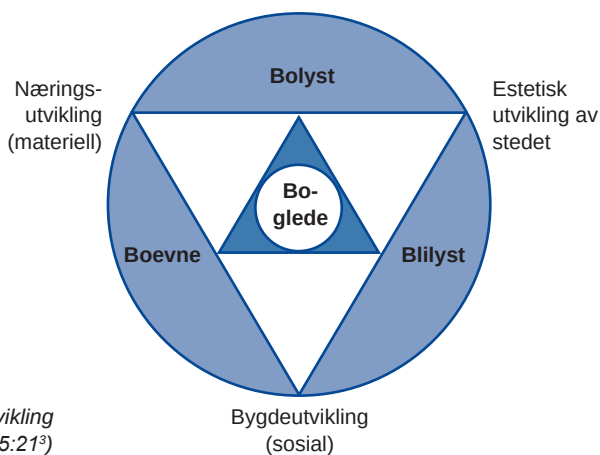
² Les: rammebetingelser

For å få et perspektiv på bolyst og engasjement i stedsutvikling kan vi bruke den modellen (jf. figur 1.1 neste side) som følgeforskerne i MAT-programmet beskrev i sin sluttrapport (Lysø m.fl. 2005:21). Sentralt står boglede som er et uttrykk for den samlede livskvalitet det gir å bo på et sted, en genuin form for tilhørighet som ofte betegnes som stolthet og/eller identitet.

De grunnleggende byggesteinene i stedsutvikling er (Lysø m.fl. 2005:21-22):

- Næringsutvikling (verdiskaping, arbeidsplasser – sikring av materielt livsgrunnlag)
- Stedets estetikk, eller utseende om en vil. Her inngår kulturhistoriske tradisjoner og estetiske normer, fargesetting, beplantning, lyssetting, materialbruk m.m.)
- Bygdeutvikling innebærer her utvikling og utnytting av den sosiale kapitalen i lokalsamfunnet (heri inngår dugnadsånd, omfanget av frivillig arbeid osv.).

Boglede er i følge Lysø m.fl. (2005:22-23) et samspill mellom bolyst, boevne og blilyst. Bolyst blir karakterisert som ønsket om å realisere et mål om tilflytting/ tilbakeflytting og skapes gjennom stedets evne til å tilfredsstille personers behov for arbeid og et fint sted/nærmiljø. Boevne er stedets evne til å tilby relevant arbeid som gir selvrealisering og et åpent, inkluderende sosialt miljø der en føler at en kan bruke sine evner og blir tatt vare på. Blilyst dreier seg om det å bli værende, en kombinasjon av hvordan stedet er (hvor fint det er) og hvordan samhandlingen mellom folk er. Nærmiljøets og stedets fysiske kvalitet er med andre ord viktig for å oppnå boglede.

Figur 1.1:
Modell for stedsutvikling
(fra Lysø m.fl. 2005:21³)

³ Lysø m.fl. (2005) kalte figuren en modell for attraktivitet og miljøvennlighet.

Stedsutvikling er en kontinuerlig prosess og Asplan Viak vil i denne rapporten sette BLEST-prosjektene inn i den samme rammen som ble utviklet for det forrige stedsutviklingsprogrammet (jf. kapittel 4). Dessuten illustrerer modellen at stedsutvikling er en kompleks prosess, der store endringer ikke kan forventes på grunn av små bevilgninger innen en av de tre grunnleggende forutsetningene. For å lykkes i stedsutvikling må alle forutsetningene ”spille sammen”.

1.3 BLEST-programmet

Kommunal- og regionaldepartementet (2006:22) sa at BLEST-programmet kunne bygge på de gode erfaringene fra Miljøverndepartementets tettstedsprogram (MAT) og at prosjektene i kommunene kunne ha ulike komponenter som for eksempel:

- Utbyggingsprogram for god stedsutvikling
- Planlegging av og lån til nybygging
- Informasjon rundt samarbeid om formidling av boliger
- Forsøk med kombinasjoner av startlån og grunnlån av kjøp og utbedring av eldre boliger.

De to siste komponentene ble ikke en del av BLEST. Planlegging av nybygging er blitt med der dette er en naturlig del av stedsutviklingen i BLEST-programmet (jf. Husbankens programnotatet (2007)) som hadde 25 millioner kroner til rådighet.

BLEST-programmet ble startet høsten 2006. Tida fram til årsskiftet ble brukt til å finne fram til egnede prosjekt som kunne være en del av programmet. For å finne fram til gode eksempler/prosjekt brukte programkoordinatorene i Husbanken sør det regionale nettverket i Husbanken. På den måten fant de fram til kommuner med interesse for stedsutvikling og konkrete prosjektplaner eller påbegynte utviklingsprosjekt. Endelige avtaler med de første utvalgte prosjektene ble inngått mot slutten av 2007. Det ble innledningsvis valgt ut fem hovedprosjekt og deretter tre såkalte signalprosjekt.

Hovedprosjektene dreier seg om helhetlige prosjekt for større eller mindre steder. Hovedprosjektene som ble valgt ut i 2006/2007 falt i to grupper:

- Stedsutvikling i Birketveit i Iveland kommune (Aust-Agder), Borhaug (eller Vestbygda) på Lista i Farsund kommune (Vest-Agder), Leland i Leirfjord kommune (Nordland) og Sand i Suldal kommune (Rogaland).
- Nettverk av gjenreisningsbyer i Midt-Norge; Namsos, Steinkjer, Åndalsnes (Rauma kommune), Kristiansund og Molde.

Signalprosjektene begrenser seg til konsentrerte innsatser som enkeltgater, torg eller bygninger, mens hovedprosjektene legger større vekt på utviklingsprosesser og omfatter medvirkning. Signalprosjektene som ble valgt i 2007, var Bøndsens (Bøndernes hus) i Løten, Vangsgata på Vossevangen og torget i Berkåk⁴, Rennebu kommune.

Det skjedde tilsynelatende ikke så mye i BLEST-kommunene i 2007, men det ble arbeidet i flere av prosjektene, bl.a. i Sand i Suldal og Birketveit i Iveland. Ofte foretar kommunene seg lite konkret før tildelte midler er overført fra sentrale myndigheter. Det påvirket nok de kommunale prioriteringene og prosjektoppstarten at BLEST-tilsagnet først kom sent på høsten 2007. Forsinkelsen fra Husbankens side skyldtes en kombinasjon av ufullstendige saksbehandlingsrutiner og kapasitetsproblemer.

En annen grunn til det ikke ble lagt opp til så mye blest omkring programmet utad våren og sommeren 2007 var at statsråd Åslaug Haga selv skulle presentere programmet. Lanseringen skjedde på Løten i august 2007⁵, jf. pressemelding 21.8.2007, der det het ”Åslaug Haga presenterer nytt stadutviklingsprogram på Løten”. Dette var den offisielle starten på BLEST.

Nye hovedprosjekt ble valgt ved årsskiftet 2007/2008. Dette var stedsutviklingsprosjekt av relativt ulik karakter som sentrum i Rosendal i Kvinnherad, Knarvik i Lindås, Finnsnes i Lenvik, Birtavarre i Kåfjord og Breivikbotn i Hasvik. Holmestrand ble kontaktet første halvdel av 2008. Da nye signalprosjekt senere ble valgt ut, tok programkoordinatorene hensyn til midtveisevalueringen og foreslo å tildele midlene til allerede utpekte hovedprosjekt-kommuner slik at en kunne få synergivirkninger i stedsutviklingen. Signalprosjektmidler ble gitt til Iveland, Farsund, Suldal, Kvinnherad, Lenvik og Hasvik. I tillegg fikk en helt ny kommune, Tinn, midler til et signalprosjekt i Rjukan.

⁴ Offisielt navn er Torget i Rennebu

⁵ Det var kommunevalg i september 2007 og signalprosjektene var valgt også fordi de egnet seg for politisk profilering

Tabell 1.1: Utvalgte steder, prosjekttipe, tildelingsår og administrativ beliggenhet

Sted, kommune	Type prosjekt	Tildelingsår	Fylkeskommune	Husbankdistrikt
Løten, Løten	Signalprosjekt	2007	Hedmark	Region øst
Rjukan, Tinn	Signalprosjekt	2009	Telemark	Region sør
Sentrum, Holmestrand	Hovedprosjekt	2008	Vestfold	Region sør
Birketveit, Iveland	Hovedprosjekt Signalprosjekt	2006 2009	Aust Agder	Region sør
Borhaug, Farsund	Hovedprosjekt Signalprosjekt	2006 2009	Vest Agder	Region sør
Sand, Suldal	Hovedprosjekt Signalprosjekt	2006 2008/2009	Rogaland	Region vest
Rosendal, Kvinnherad	Hovedprosjekt Signalprosjekt	2008 2009	Hordaland	Region vest
Vangsgata, Voss	Signalprosjekt	2007	Hordaland	Region vest
Knarvik, Lindås	Hovedprosjekt	2008	Hordaland	Region vest
Berkåk, Rennebu	Signalprosjekt	2007	Sør-Trøndelag	Region Midt-Norge
Nettverk av gjen- reisningsbyer i Midt-Norge	Hovedprosjekt	2006 2008	Nord-Trøndelag Møre og Romsdal	Region Midt-Norge
Leland, Leirfjord	Hovedprosjekt	2006	Nordland	Region Bodø
Finnsnes, Lenvik	Hovedprosjekt Signalprosjekt	2008 2009	Troms	Region Bodø
Birtavarre, Kåfjord	Hovedprosjekt	2008	Troms	Region Hammerfest
Breivikbotn, Hasvik	Hovedprosjekt Signalprosjekt	2008 2009	Finnmark	Region Hammerfest

2. OM EVALUERINGEN

2.1 Bakgrunn og hensikt

Husbanken har hatt et ønske om å se BLEST i sammenheng med andre statlige prosjekter for stedsutvikling. Det har også vært en intensjon å bidra til bedre samordning hos offentlige myndigheter på alle nivå, blant annet gjennom nasjonale og regionale nettverk. For å sikre metode- og kunnskapsoverføring etablerte Husbanken et ”følge”-forskningsprogram⁶ der hensikten var å tilføre kompetanse, dokumentere prosjekthistorikken, evaluere og å formidle kunnskap-utviklingen fra pilotprosjektene. Asplan Viak søker å gjøre dette gjennom rapporten fra midtveis-evalueringen og i den foreliggende rapporten fra slutt-evalueringen.

2.2 Evalueringsteori og modell

Iverksetting og gjennomføring av et program som BLEST er basert på mer eller mindre eksplisitt forståelse av hvilke tiltak som en antar vil føre til bestemte endringer. I evalueringslitteraturen brukes ofte begrepet ”programteori” om modellen for de mekanismene en ser for seg fra oppstart til målene er nådd. Ofte kobles denne til en implementeringsteori og til sammen kalles dette endringsteori (Sverdrup og Halvorsen, 2000:31). Figur 2.1 er en illustrasjon av Kommunal- og regionaldepartementets endringsteori. Regjeringa har som mål å opprettholde hovedtrekkene i bosettingsmønsteret og det å utvikle attraktive steder er et virkemiddel i så måte. I stortingsmeldingen ”Hjarte for heile landet” uttrykkes det slik (KRD, 2006:22):

Det er fleire faktorar som medverkar til å forme identiteten til ein stad, som naturgitte og fysiske tilhøve og sosiokulturelle og historiske tilhøve. Auka kunnskap om kva som formar stadidentitetar kan dermed medverke til å endre eit negativt bilete av ein stad og innbyggjarene sine oppfatningar av staden. Eit godt fysisk utforma miljø er eit viktig aspekt ved stadutvikling. Ved at ein planlegg for berekraftig lokalsamfunn i vid forstand, planlegg ein for gode sosiale miljø. Stadutvikling har derfor ein fysisk og ein sosial dimensjon.

Kommunal- og regionaldepartementet vil be Husbanken setje i gang eit program rundt tettstadsutvikling i små lokalsamfunn.

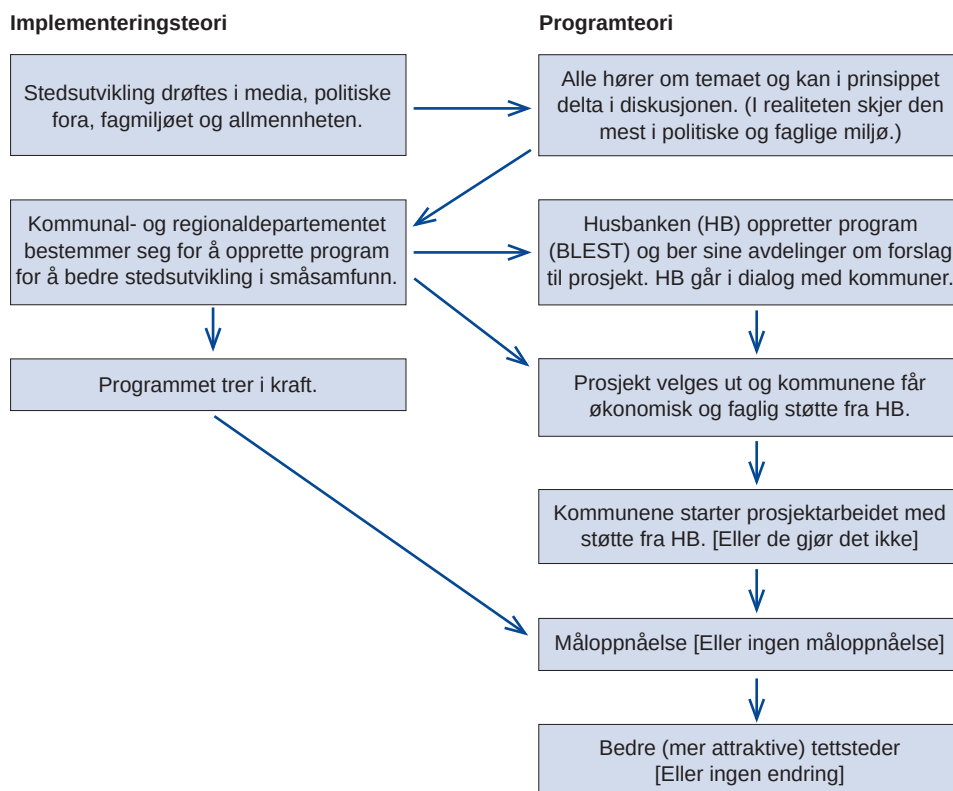
⁶ Følge er satt i hermetegn fordi evalueringsprogrammet ble annerledes i realiteten, nemlig en midtveis- og en sluttevaluering. Asplan Viak har ikke hatt anledning til å følge prosessen fra start til slutt i alle kommunene, men derimot fått anledning til å intervju en del av deltakerne ved midtveistidspunktet (våren 2008) i BLEST-programmet og våren 2010, etter programmets slutt, da prosjektene var kommet mye lenger om enn ikke ferdigstilt.

Det er dette figur 2.1 illustrerer. Gjennom Husbankens program ønsker KRD å utvikle attraktive steder som fører til at folk blir boende, flytter tilbake eller flytter til steder som er utsatt for reduksjon i folketallet.

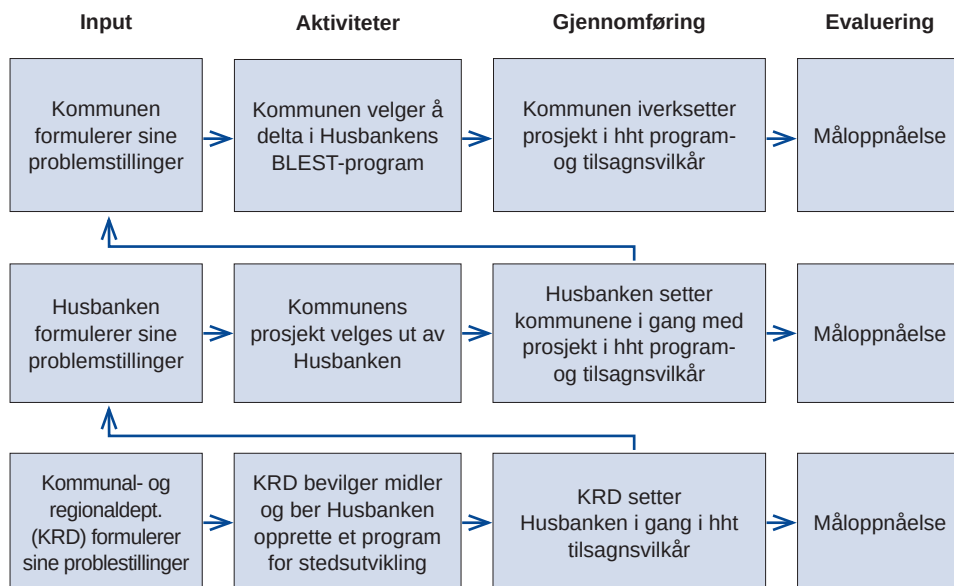
KRD har sine overordnede mål, og Husbanken er KRDs instrument. På neste nivå har Husbanken egne mål og virkemidler for å bidra til at KRD når sine. Det å aktivisere prosjekter i et utvalg av kommuner er kjernen i Husbankens BLEST-program. Det er derfor viktig å finne fram til kommuner og prosjekter som følger opp tankegangen til KRDs stortingsmelding.

Dernest har den enkelte kommune sine egne mål. En evaluering av BLEST-programmet må derfor skje på tre nivå. Disse nivåene henger sammen (jf. figur 2.2). En kan vurdere om KRD når sine mål, om Husbanken når sine eller om kommunene når sine. Denne slutt-evalueringen vil fokusere på Husbanken og BLEST-programmet og kommunenes måloppnåelse. Samtidig vil vi kort kommentere KRDs måloppnåelse.

Figur 2.1: Enkel endringsteori for programgjennomføring

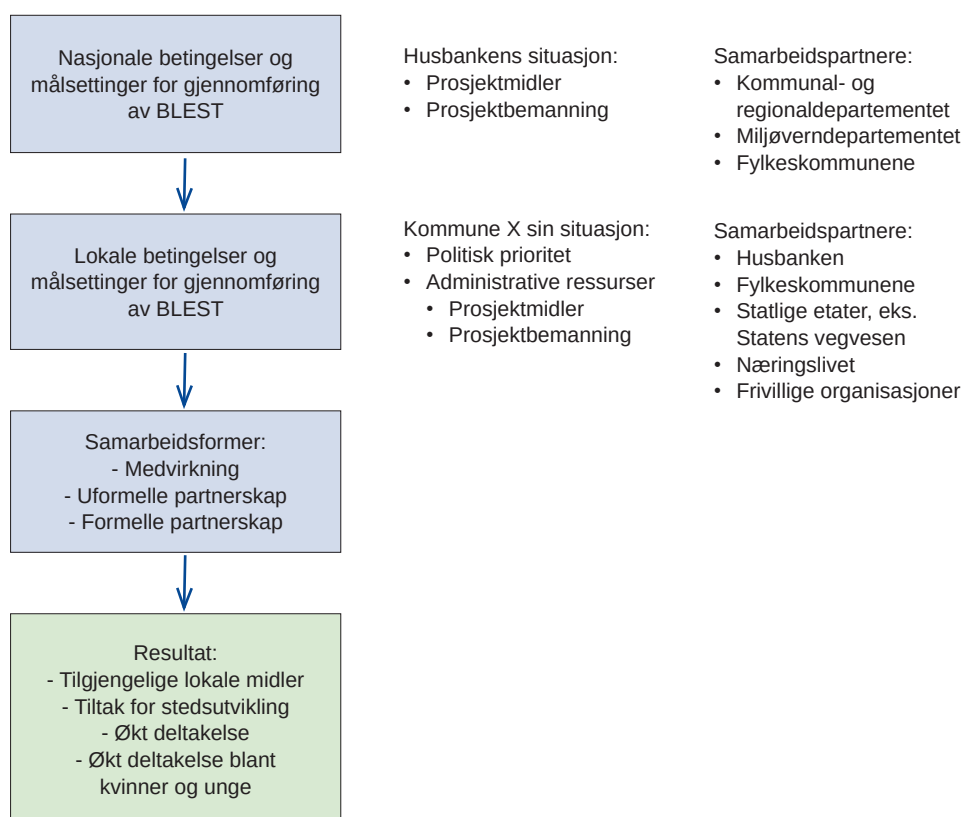
Figur 2.2: En enkel programteori modell for de tre sentrale aktørene i BLEST-programmet; departementet som bestiller av programmet, Husbanken som utfører av programmet og kommunene som Husbankens instrument.

2.3 Framgangsmåten i midtveis- og sluttevalueringen

Evalueringen skal undersøke om BLEST-programmet og kommunene når sine mål. Metodikken i evalueringen har vært en kombinasjon av case-studier av hovedprosjektene (Yin, 1994), med dybdeintervju av noen av de mest sentralt involverte personene i prosjektene. Husbankens sentrale medarbeidere ble også intervjuet. Både i midtveis- og sluttevalueringen foretok Asplan Viak en surveyundersøkelse av de mest involverte personene i prosjektene. Modellen for selve undersøkelsen er vist nedenfor (figur 2.3). I midtveis-evalueringen foretok vi også fokusert gruppeintervju (Stewart et al. 2007).

Figur 2.3: Modell for evalueringen (med eksempler på samarbeidsformer og resultat)

I tillegg fulgte vi i sluttevalueringen opp noen av prosjektene og hadde korte intervju med noen av prosjektlederne (Rennebu, nettverket av gjenreisningsbyer, Hasvik, Kvinnherad)

3. PROSJEKTENE

3.1 Hele landet er representert – en kort beskrivelse av stedene og prosjektene

Figur 3.1: Prosjektenes geografiske lokalisering

Tabell 3.2: Kort om stedene - folketall, sentralitet og utpendling

Sted og kommune	Folketall på stedet per 2001 og i kommunen per 1.1.10	Kommunens sentralitet	Andel (%) utpendling i 2001	Vekst / reduksjon i folketallet
Løten, Løten	2 379, 7 272	Sentralitet 2 A, 1t 49 min til Oslo	63,2	Stabilt
Rjukan, Tinn	3 616, 6 022	Sentralitet 0 A, 2t 34 min til Oslo	13,7	Sterk reduksjon (som er stanset opp?)
Holmestrand, Holmestrand	5 934, 10 065	Sentralitet 3	43,7	Vekst
Birketveit, Iveland	Ca. 200, 1 254	Sentralitet 3, 40 min til Kristiansand	61,8	Vekst
Borhaug, Farsund	1 063, 9 410	Sentralitet 0 A, 90 min til Kristiansand	22,7	Svak reduksjon
Sand, Suldal	1 160, 3 849	Sentralitet 0 A, 2 t 25 min til Stavanger	19,4	Svak reduksjon
Rosendal, Kvinnherad	923, 13 187	Sentralitet 0 A, 2 t til Bergen	17,9	Stabilt/svak reduksjon
Vossevangen, Voss	5 408, 13 902	Sentralitet 1 A, 1 t 26 min til Bergen	17,1	Stabil/svak vekst
Knarvik, Lindås	4 084, 14 286	Sentralitet 3, 24 min til Bergen	41,6 (hvorav 22,7 til Bergen)	Sterk vekst
Berkåk, Rennebu	922, 2 622	Sentralitet 3, 73 min til Trondheim	5	Stabil/svak reduksjon
Leland, Leirfjord	Ca. 500, 2 140	Sentralitet 1, 20 min til Sandnessjøen	31,9	Svak vekst
Finnsnes, Lenvik	3 821, 11 243	Sentralitet 0	6,6	Vekst
Birtavarre, Kåfjord	283, 2 207	Sentralitet 0	29,5	Reduksjon
Breivikbotn, Hasvik	324, 934	Sentralitet 0	15,2	Sterk reduksjon

Statistisk sentralbyrå(SSB) opererer med fire sentralitetsnivå: Sentralitet 3 Befolkningstyngdepunktet i kommunen ligger innenfor 75 minutters reise fra et tettsted med minimum 50.000 innbyggere (90 min. fra Oslo). Sentralitet 2 betyr at det er maksimalt 60 min. reisetid til et tettsted med minimum 15.000 innbyggere. Sentralitet 1 vil si at det er maksimalt 45 min. reise til et sted med minimum 5.000 innbyggere. Øvrige kommuner har sentralitet 0 (Brunborg og Texmon, 2003:57). Kommuner som ligger innenfor 2,5 timers reise fra et tettsted på nivå 3 gis en A i tilleggskarakteristikk.

Tabell 3.2: Kort om byene i gjenreisningsnettverket

Sted og kommune	Folketall 2010 i kommunen	Kommunens sentralitet	Vekst / nedgang i folketallet
Namsos	12 795	1	Stabilt/svak vekst
Steinkjer	21 080	2 A, 1 t 45 min til Trondheim	Stabilt/svak vekst
Åndalsnes	7 413	2, 50 min. til Molde	Svak vekst
Kristiansund	23 238	2	Vekst
Molde	24 795	2	Vekst

Det er stor variasjon mellom BLEST-stedene. Enkelte av dem er ikke store nok til å bli betegnet som tettsted i henhold til Statistisk sentralbyrå (SSB), som Birketveit og Leland, mens det er byer som har befolkning i tettstedene rundt 20.000 som Molde og Kristiansund.

Det er de nord-norske representantene (Breivikbotn, Birtavarre, Finnsnes) i programmet som virkelig er distriktskommuner/-steder. Mange av de andre ligger så vidt sentralt at de enten har et større tettsted/liten by i nærheten (f.eks. Leland, Leirfjord som har Sandnessjøen i nærheten og Rjukan som har Notodden i nærheten) eller ligger i nærheten av en større by (Berkåk (Trondheim), Knarvik, Voss og Rosendal (alle i nærheten av Bergen), Sand (Stavanger), Borhaug, Birketveit (begge i nærheten av Kristiansand), Rjukan, Holmestrand og Løten (alle i nærheten av Oslo)). Noen av stedene er enten selv nesten 5.000 innbyggere (Rjukan (3616), Finnsnes (3821), Knarvik (4084), Vossevangen (5408)), eller nær nabo til tettsteder/byer som nesten er over 5.000 innbyggere (Borhaug (Farsund)).

De mest perifere stedene er med andre ord Breivikbotn og Birtavarre. Disse er da også de stedene som har sterkest befolkningsnedgang, sammen med, kanskje litt mer overraskende, Rjukan. Det siste skyldtes nedleggelser og tap av 1300 arbeidsplasser mellom 1960 og 1995 med de konsekvenser dette fører med seg. Nedgangen er for øvrig stanset opp.

Knarvik i Lindås er nesten å regne som forstad til Bergen, mens Birketveit og Berkåk tydeligvis har ulike forhold til sine storbyer (Kristiansand og Trondheim). Det pendles mye fra Iveland, men lite fra Rennebu. Dette er i samsvar med den reisetiden folk regner som rimelig å bruke på dag-pendling (maksimalt ca. 1 time).

3.2 Prosjektenes karakter varierer – bolyst dominerer

Husbanken stilte krav til de prosjektene som skulle få BLEST-midler. Et av de viktigste var at det skulle være reell medvirkning og bred lokal deltakelse i prosjektene. Dette er oppnådd og medvirkningsmåtene har vært mange. Vi skal komme tilbake til noen av dem i analysedelen av evalueringen. Siden medvirkning var et viktig metodisk grep, vil vi her bare nevne at som regel inngikk en eller annen form for arbeidsseminar/”workshop”, og/eller folkemøter, der både kommunens prosjektmedarbeidere, innbyggere, og ofte eksterne fagfolk deltok sammen med deltakere fra regionale myndigheter og Husbankens egne medarbeidere.

Prosjektene karakteriseres i forhold til modellen for stedsutvikling presentert i kapittel 1 (se figur 1.1).

Tabell 3.3: Prosjektenes karakteristika

Sted	Kommunens målsetting	Innhold i prosjektet	Viktigste metodiske grep	Grunnleggende karakteristikk
Breivikbotn, Hasvik	Forbedre forholdene for fiskeflåten og turistfiske. Skape en sosial møteplass i havneområdet	Opprustning av havneområdet; strandpromenade, danseplass og lyssetting av kaianlegget. Prosjektet falt sammen med Kystverkets arbeid for å gjøre havna mer funksjonell (bl.a. dypere).	Folkemøte; faglig innspill fra ekstern konsulent; dugnadsarbeid	Bolyst-prosjekt siden det inneholder både utformings-elementer og er koblet til Kystverkets prosjekt som skal forbedre vilkårene for to av næringene på stedet.
Birtavarre, Kåfjord	Etablere et fornuftig vegnett. Gjøre sentrum attraktivt for næringsdrivende og beboere. Forskjønne området.	Etablere en rasteplass, møteplass og informasjons”stand”. Etablere en vandrevei fra fjorden til Halti (Finlands høyeste fjell) med hengebro over Sabetjonk.	Folkemøte; faglig bistand utenfra; samarbeid med Statens vegvesen.	Bolyst-prosjekt siden det dreier seg om utforming og tiltak som er tenkt som en del av et natur- og kulturbasert turisttilbud.

Tabell 3.3: Prosjektenes karakteristika forts.

Sted	Kommunens målsetting	Innhold i prosjektet	Viktigste metodiske grep	Grunnleggende karakteristikk
Finnsnes, Lenvik	Gjøre Finnsnes til et bedre oppvekststed for barn og unge	En rekke tiltak rettet mot barn og unge som f.eks. Barneby Bedrifter; nettstedet påskråss.no; Barnebyteateret Fabulus Fix; regional mess for ungdoms- og elev-bedrifter; temakvelder for foreldre; barn- og unges kommunestyre. Lekepark ved Finnsnesvannet.	Offentlig-privat samarbeid; medvirkning; ressursgruppen barnebyrådet; nettverksbygging (mht utvikling og videreføring).	Blilyst-prosjekt siden det dreier seg om utvikling av barnas sosiale oppvekstvilkår i spedd noen fysiske tiltak (lekepark).
Leland, Leirfjord	Redusere barrierevirkningene av riksveg 17 gjennom bygda (bl.a. forbedre trafikksikkerheten) og markere Leland som sted (slik at gjennomreisende får lyst til å stoppe)	Omforme riksveg 17 til miljøgate gjennom Leland.	Samarbeid med Statens vegvesen og Nordland fylkeskommune	Bolyst-prosjekt fordi prosjektet vil omforme vegen gjennom Leland rent fysisk. Men næringsdelen av prosjektet er indirekte ved at en håper på flere stopp og økt handel.
Berkåk, Rennebu	Å skape aktivitet på torget og engasjement i bygda. Å gjenskape egen identitet/endre sitt image som vegkryss med bensinstasjoner til noe mer.	Oppgradering av torget til en attraktiv møteplass for alle aldersgrupper i Berkåk sentrum	Offentlig-privat samarbeid; medvirkning; faglig innspill fra ekstern konsulent (samme som bisto Gildeskål kommune på Innstyr i forbindelse med MAT-programmet)	Bolyst-prosjekt fordi prosjektet endrer torgets fysiske utforming bl.a. for å forbedre forholdene for omkringliggende butikker og legge til rette for torg-handel.
Nettverk av gjenreisningsbyer i Midt-Norge	Å øke kunnskap om stedets gjenreisningshistorie. Å ta vare på bygnings-arven fra etterkrigstidens gjenoppbygging (rehabilitering). Etter hvert også: å formidle kunnskapen om stedets historie.	Å arrangere samlinger byene i mellom der en utveksler erfaringer, hjelper hverandre i konkrete plan- og bygningsspørsmål. Rehabiliterer bygg og byområder. Formidle kunnskap til ungdom og publikum generelt	Nettverksarbeid mellom de deltagende byene og andre etater, bl.a. fylkeskommunene og Riksantikvaren; folkemøter; samarbeid med huseiere.	Blilyst-prosjekt med hovedvekt på den fysiske rehabiliteringen i den tidligste fasen, men etter hvert større vekt på formidling av kulturarven og slik sett mer sosialt rettet.

Tabell 3.3: Prosjektenes karakteristika forts.

Sted	Kommunens målsetting	Innhold i prosjektet	Viktigste metodiske grep	Grunnleggende karakteristikk
Knarvik, Lindås	Å forbedre sitt "image" (kåret til Norges styggeste sted)	Å utarbeide en plan for videre stedsutvikling	Innspill fra ekstern faglig konsulent; Studietur; samarbeid med grunneierne; medvirkning	Bolyst-prosjekt fordi en ønsker å forbedre stedets utseende samtidig som forholdene for bl.a. varehandel opprettholdes
Vangsgata i Vossevangen, Voss	Å gjøre Voss til et trivelig sted for fastboende og tilreisende	Maling og istandsetting av bygningsfasader	Utarbeide fargeplan ved hjelp av ekstern konsulent; Offentlig-privat samarbeid	Bolyst-prosjekt fordi den estetiske opprustningen er tenkt å forbedre sentrums-handelen
Rosendal, Kvinnherad	Å ruste opp sjøfronten i Rosendal	Å lage plan og modell for opprustningen av sjøfronten (kaiområdet, torgplassen og området ned mot sjøen)	Gjennomføring av arkitektkonkurranse; Offentlig-privat samarbeid	Bolyst-prosjekt siden opprustningen av sjøfronten også er tenkt til å forbedre forholdene for de næringsdrivende
Sand, Suldal	Helhetlig utvikling av Sand. Utvikle kulturelle fyrtårn av regional karakter. Utvikle kulturarbeidsplasser. Forsterke kulturarrangement og øke antall tilreisende til 25.000. Forbedre serviceholdningene blant innbyggerne, næringsliv og kommune	BLEST-prosjektet ble i Sand integrert i det pågående samarbeidet kommunen hadde med fylkewskommunen kalt Ny Giv. Det var tre viktige tiltak: Tursti og bru over Suldalslågen; rehabilitering av trehusmiljøet i Sand sentrum; Utvikling av Sand sentrum	Omfattende medvirkning; arkitektkonkurranse (om sentrum); faglig innspill fra ekstern konsulent (om brua)	Bolyst- og blilyst-prosjekt. En la opp til omfattende estetiske forbedringer, etablering av kulturbasert næring og den omfattende medvirkningen hadde til hensikt å utnytte stedets sosiale kapital og dermed utvikler en også denne.
Borhaug, Farsund	Å legge til rette for vekst i et unikt bygningsmiljø og kulturlandskap	Fargeveileder for bebyggelsen; Forskjønning av badeplasser; opprustning av uteareal ved dagligvareforretningen; Opprustning av Borshavn (forprosjekt); utforming av nytt fiskemottak; opprustning av "de gamle sjøbodene".	Fargeanalyse; medvirkning; mulighetsstudier for stedsutvikling og næringssutvikling ved eksterne konsulenter	Bolyst-prosjekt fordi den estetiske forbedringen er tenkt å bidra til økt turisme og natur- og kulturbasert næringsutvikling.

Tabell 3.3: Prosjektenes karakteristika forts.

Sted	Kommunens målsetting	Innhold i prosjektet	Viktigste metodiske grep	Grunnleggende karakteristikk
Birketveit, Iveland	1500 innbyggere innen 2015; Å redusere fraflyttingen gjennom utvikling av bygde-samfunnet og styrkning av lokal identitet. Å utvikle en sted-sutviklingsplan for Birketeit-området	Utvikling av sentrum-skjerne på Birketveit; Opparbeide park (Fonteneparken) der det er p-plass i dag; Felles arkitektonisk uttrykk for boligområdet "Klokkargarden"; rydding rundt Birketveittjønnen; badeplass for unge/universelt utformet fiskeplass; utvikling/etablering av landemerke; utvikling av utsiktstomta Rågehaugen	Omfattende medvirkning; mulighetsstudie for stedsutvikling fra eksterne konsulenter;	Bolyst- og blilyst-prosjekt. Etableringen av Birketveit sentrum (tidligere kalt Ivelandtunet) inkluderer en liten "næringshage". Medvirkningen rettet mot de unge er et tiltak som sosialiserer dem som "ivelendinger"
Rjukan, Tinn	Å gi et positivt bidrag til trivsels- og stedsutviklingen i Rjukan. Å skape en møteplass på torget.	Å sette opp en reflektor i fjellsiden som vil gi sollys på torget i Rjukan vinterstid	Tekniske studier. Studietur til en italiensk by (Viganella) som i 2006 gjorde det samme	Blilyst-prosjekt fordi det er en kombinasjon av estetisk utvikling og utvikling av folks syn på stedet/dets identitet
Holmestrand	Å se større deler av byen i sammenheng mht opparbeidelse av gater og byrom (forholdet til havnepromenaden var viktig)	Å lage en plan for Thomas Bache-Gabrielsens plass	Arkitekt-konkurranse; litt medvirkning	Dette er en estetisk forbedring, der folk har fått delta litt mer enn det som er vanlig. Mer Blilyst- enn Bolyst-prosjekt.
Bøndernes hus, Løten	Å skape en lokal møteplass i Løten sentrum for ulike generasjoner	Rehabilitering av Bøndsens/Bøndernes hus i Løten.	Dugnadsarbeid	Blilyst-prosjekt for her er det snakk om å etablere en møteplass der det sosiale liv kan få utvikle seg.

4. KARAKTERISTISKE TREKK VED STEDSUTVIKLINGSPROSJEKTENE

4.1 Om analysen

Denne evalueringen vil som nevnt i kapittel 2, se på de tre hovedaktørene - Kommunal- og regionaldepartementet, Husbanken og kommunene (jf. figur 2.2) – og deres måloppnåelse. Denne rapporten vil ha mer fokus på kommunenes resultater enn midtveis-evalueringen hadde.

I tillegg til å se i hvilken grad Husbanken og de andre aktørene når sine mål, er det i slike evalueringer relevant å vurdere hva som ville skjedd uten disse prosjektene og det har vi vurdert.

Når prosjektene vurderes, er det en del forhold som vokser fram som sentrale. Siden flere, nye, kommuner og prosjekter er inkludert siden midtveis-evalueringen, er det til dels nye forhold som er viktige nå. Dette skyldes en større bredde i prosjektene og blant annet at prosjektenes organisering, som vi mente hadde negativ betydning sist, nå er godt ivaretatt. Det skyldes også at en har fått tak på hva det var en skulle gjøre og har hatt fokus på gjennomføring.

Som i midtveis-evalueringen må det sies at en slik evaluering ikke klarer å fange hele kompleksiteten og dynamikken i hver enkelt sak og dermed i sakskomplekset som helhet. Dette illustreres blant annet av at i to av prosjektene der Husbanken har vært lite involvert (Leland i Leirfjord og Sand i Suldal), så har resultatene vært omtrent like gode som der Husbanken har vært mye involvert (Birketveit i Iveland, Borhaug i Farsund). Det er også et faktum at Husbanken er en stor organisasjon som viser treghet med hensyn til omlegging av oppgavefordeling og -utførelse. Dette har påvirket hvordan Husbanken regionkontor har engasjert seg i BLEST. Det er også slik at endelige resultat ikke foreligger i alle prosjektene. Slutt-evalueringen kommer egentlig litt tidlig for flere av prosjektene, særlig de som startet opp sist.

Husbankens filosofi for BLEST-programmet har i kortversjon vært å ha reell medvirkning, lage en stedsutviklingsplan og sørge for gjennomføring. Disse momentene er derfor viktige i analysen. Når vi vurderer om prosjektene har vært vellykket eller ikke, er det også andre forhold som spiller inn, jf. kapittel 4.7 der vurderingene er oppsummert i forhold til Husbankens utvelgelseskriterier og resultatmål, og i hvilken grad prosjektene har vært vellykket, er beskrevet.

4.2 Prosjektene - helt eller delvis ferdigstilt, helt eller delvis planlagt

Gjennomføring av prosjektene var og er viktig. Et stedsutviklingsprogram ønsker å sette ulike typer spor etter seg, ikke minst fysisk. Hvordan er status med hensyn til gjennomføring og planlegging?

De prosjektene som ble valgt ut først er kommet lengst i planlegging og det er også blant disse prosjektene vi finner flest som er ferdig eller nesten ferdig. Prosjektene har med ett unntak, ikke blitt hundre prosent ferdigstilt. Kun Torget i Rennebu (i Berkåk) er ferdig bygd og det ble åpnet sommeren 2009. Det betyr ikke at delprosjekter ikke er ferdigstilt, eller at viktige milepeler ikke er nådd. For det er de som vist i tabell 4.1. Prosjektene som er nesten ferdig, er de to andre signalprosjektene som ble valgt ut i 2007, nemlig rehabiliteringen av Bøndernes hus i Løten og istandsetting/maling av husfasadene i Vangsgata i Voss. Dette er for så vidt logisk siden signalprosjektene skulle være noe enklere enn hovedprosjektene. Det er imidlertid ikke tilfelle når det gjelder torget i Berkåk, så det er imponerende at de ble ferdige i 2009.

Det som kanskje overrasker mer enn at ikke flere prosjekter er ferdige, er at de sist tildelte prosjektene er så vidt langt unna ferdigstillelse. De som ble valgt i 2008, skulle jo være "gryteklare" prosjekt. Flere av disse prosjektene ligger godt an til å bli ferdige i løpet av kort tid (Finnsnes og Breivikbotn), mens andre ikke er kommet så langt. Prosjektene i Knarvik, Rosendal og Holmestrand har planlagt rammene for og detaljene i sine stedsutviklingsprosjekt.

Innspillet fra det danske arkitektfirmaet i Knarvik ble positivt vurdert av mange, men noen mente det var for lite helhetlig som plangrunnlag for gjennomføring som da måtte skje i henhold til reguleringsplaner for det enkelte delprosjekt innenfor sentrumsområdet i Knarvik. Det forelå ikke formell plan for hele sentrum, men Lindås kommune er nå i ferd med å lage en områdeplan for Knarvik sentrum.

I Rosendal forelå det en reguleringsplan for området en skulle ruste opp. Denne planen lå til grunn for arkitektkonkurransen kommunen arrangerte. Hadde kommunen sett seg råd til å gjennomføre prosjektet kunne det skjedd på bakgrunn av vinnerutkastet i arkitektkonkurransen. Det kan se ut som om planleggingen og arkitektkonkurransen var unødvendig på grunn av manglende prioritering av prosjektet i Kvinnherad kommune.

Også i Holmestrand kunne en gått rett til gjennomføring på bakgrunn av vinnerutkastet i arkitektkonkurransen. Dersom prosjektet blir gjennomført i Holmestrand, har arkitektkonkurransen vært nyttig.

Siden disse prosjektene, og signalprosjektet i Rjukan, ble valgt ut til tross for at de ikke var ”gryteklare”, kan en ikke ensidig kritisere kommunene for manglende ferdigstillelse. Ansvaret ligger også på Husbanken som valgte disse prosjektene.

Oppsummert er det et gjennomgående trekk at ***de som kom med tidligst og fikk størst tilskudd er kommet lengst med hensyn til å gjennomføre sine ulike delprosjekter.***

Et annet gjennomgående trekk er at svært mange sier at prosjektene ikke ville blitt gjennomført uten støtten fra Husbanken. Vårt inntrykk er at det er mye sant i dette, og det er viktig resultat for BLEST. Iveland kommune kunne fort ha fortsatt med sin spredte utbygging hadde det ikke vært for BLEST-programmet. Leirfjord kommune hadde hatt et argument mindre for å bli prioritert av Statens vegvesen.

Samtidig er det også inntrykket at noen av prosjektene ville blitt gjennomført uansett fordi viljen til å få gjort noe var og er så stor, men det er svært usikkert når det ville skjedd. Et eksempel på dette er Borhaug i Farsund kommune. Et annet eksempel er gjenreisningsnettverket. De involverte i Kristiansund og Steinkjer ville ha arbeidet med gjenreisningstemaet i sine respektive byer uansett om de hadde hatt BLEST-midler eller ikke, men arbeidet ville tatt lenger tid.

Tabell 3.3: Prosjektenes karakteristika forts.

Prosjektsted	Status
Breivikbotn, Hasvik	Strandpromenaden langs havna er 40 % ferdigstilt, resten blir bygd høsten 2010. Danseplassen bygges sommeren 2010. Lysprosjektet på kaia etableres høsten 2010 siden en er avhengig av mørkere tider for å få gjort dette.
Birtavarre, Kåfjord	Rasteplassen/informasjonsområdet er ferdig regulert og prosjektert. Utarbeidelsen av anbud skulle skje etter mai 2010. Støtten fra vegvesenet kom på plass.
Finnsnes, Lenvik	En rekke sosiale tiltak er gjennomført, bl.a. er det etablert et nettsted for barn og unge påskråss.no. Lekeplassen ved Finnsnesvannet ferdigstilles våren 2010. Torget i Finnsnes planlegges påbegynt høsten 2010, men finansiering foreligger ikke.
Leland, Leirfjord	Riksveg 17 som miljøgate gjennom Leland er regulert (16.09.09), prosjektert og anbud er innhentet og kontrakt skrevet med en av tilbyderne. Gjennomføres i løpet av høsten 2010.
Nettverket	To fysiske prosjekt ferdigstilt (Brannstasjonen i Steinkjer og gangbane og lyssetting i Kristiansund). Et tredje (Fokusbygget i Namsos) ble ikke gjennomført. Formidlingsprosjektet i regi av Kristiansund kommune er ferdig, men det er planer for å gjøre mer. Klarer ikke å bruke opp tildelte midler innen fristen.
Berkåk, Rennebu	Torget er ferdig bygd.
Knarvik, Lindås	Det ble i regi av BLEST-midlene utarbeidet det en kan kalle en disposisjonsplan. En områdeplan er nå under utarbeidelse med støtte fra Hordaland fylkeskommune. Et vegprosjekt er finansiert av næringslivet, men utbygging i henhold til plan ligger lengre fram i tid.
Vossevangen, Voss	23 av 31 hus i gata er malt i henhold til fargeplanen utarbeidet av arkitekt Mette L'orange.
Rosendal, Kvinnherad	Arkitektkonkurranse om sentrum/sjøfronten i Rosendal er gjennomført. Kommunen mangler midler til videre planlegging og gjennomføring.
Sand, Suldal	En rekke sosiale tiltak er gjennomført. De fleste av disse ble finansiert av det hovedsakelige kommunale og fylkeskommunale prosjektet Ny giv som BLEST ble en del av i Sand. BLEST-midlene bidro i stedsutviklingsdimensjonen av Ny giv, blant annet med hensyn til ny bro over Suldalslågen ved øvre Høse. Det er også gjennomført arkitektkonkurranse om nytt torg. Byggestart våren 2009.
Borhaug, Farsund	Det er utarbeidet en fargeveileder for Borhaug av arkitekt Mette L'orange. Det er gjennomført to mulighetsstudier innen henholdsvis steds- og næringsutvikling. På denne bakgrunn laget kommunen en strategi (datert 29.9.09) for videreføring der utbedring av sjøboder skulle gjøres vinteren 2010 i henhold til avtale med grunneierne. Opprusting av Borshavn skal skje høsten 2010 på bakgrunn av skisseprosjekt for dette utarbeidet våren 2010.
Birketveit, Iveland	Fonteneparken foran rådhuset skal være ferdig høsten 2010 og klar til bruk våren 2011. Parallelloppdraget/arkitektkonkurransen for utvikling av sentrumskjerne (tidligere kalt Ivelandstunet) ble vunnet av prosjektet kalt "Åkle". Dette skal detaljprosjekteres i løpet av 2010. Oppstart av sentrumsutviklingen i 2011. Et boligområde "Klokkargarden" ble gjennomført under utformingsveiledning og 10 av 11 hus har "samme" utforming.
Rjukan, Tinn	Ikke påbegynt – avventer utredning om teknologiske løsninger
Holmestrand	Arkitektkonkurranse høsten 2009. Vedtak i bystyret april 2010 om at det skal utarbeides en finansieringsmodell og detaljprosjektering gjennomføres. Realiseringen vil avhenge av at en får ordnet finansiering av gjennomføringen. Det er foreløpig usikkert.
Bøndernes hus, Løten	Bygningen er nærmest fullt restaurert. Brukes i en rekke sammenhenger og har lokaler for Løten frivillighetssentral.

Torget i Rennebu (Berkåk) med scenen til venstre og den høye lysfontenen.

Initiativtaker, ordfører Bjørn Rogstad, og prosjektleder Sissel Enodd på torget.

Torget i Rennebu er ferdig

Berkåk i Rennebus identitet var knyttet til krysset mellom E6 og riksveg 700 og alle bensinstasjonene i bygda. Dette var et "image" en ønsket å bytte ut. Torget i sentrumsområdet var forfallent og det var behov for å gjøre noe med det. Prosjektleder for BLEST-prosjektet som er leder for Oppdal og Rennebu kommuners interkommunale plankontor, var på sluttkonferansen til Miljøvern-departementets program Miljøvennlige og attraktive tettsteder og ble inspirert av det de hadde fått til på Innstyr i Gildeskål kommune.

I løpet av 2006 arrangerte kommunen to seminar om utviklingen av Berkåk sentrum og der deltok Cubus som også hadde bistått Gildeskål kommune på Innstyr. Det andre seminaret avfødte en rapport som Husbanken kjente til og som var årsaken til at Berkåk ble foreslått som deltaker i BLEST-programmet allerede i 2007.

Prosjektet ble gjennomført med skisseprosjekt, forprosjekt og hovedprosjekt og det ble lagt vekt på å bruke lokale materialer og lokal håndverkskompetanse. Kommunen samarbeidet med det lokale næringslivet og fikk støtte derfra, blant annet Orkla kraftselskap. Husbanken støttet prosjektet med i alt 2,3 millioner kroner.

4.3 Medvirkning har skapt stort lokalt engasjement

Programmet har lyktes i få med stedenes innbyggere i stor grad. Likevel er det enkelte forskjeller både i omfang og det en kan kalle intensitet og i tabell 4.2 illustrerer vi disse ved å beskrive hvilke steder som brukte de ulike typene tiltak. Tiltakene er ordnet etter stigende grad av medvirkning nedover i tabellen, fra utstillinger og å bli orientert på et folkemøte til konkret samarbeid.

Tabell 4.2: Medvirkningstiltak som ble brukt på stedene (opplistingen er ikke ment å være fullstendig)

Tiltakstype	Steder som har brukt dette tiltaket
Utstillinger	Det vil som regel være en form for utstilling knyttet til folkemøtene, men det vi tenker på her er permanente utstillinger som står en stund for å opplyse og skape diskusjon om prosjektet. Holmestrand lyktes godt med dette.
Folkemøte – orientering og diskusjon	Alle stedene unntatt Berkåk, Rosendal, Holmestrand og Løten har brukt folkemøte i en eller annen form og på et tidspunkt i arbeidet. Leland i Leirfjord arrangerte f.eks. folkemøte der to arkitektstudenter fra NTNU presenterte sine forslag til tiltak på stedet. Dette var før stedet ble BLEST-prosjekt, men en av grunnene til at det ble det.
Spørreundersøkelse	Borhaug i Farsund gjennomførte en spørreundersøkelse der folk ble spurt hva som var viktig for dem
Innhenting av forslag fra ungdom	Arkitektstudentene som arbeidet med Leland intervjuet utflyttet ungdom om hva de syntes om hjemlassen. I Birketveit i Leland engasjerte en ungdommen til å utarbeide løsningsforslag. De fikk betalt for arbeidet som en hvilken som helst annen sommerjobb. I Borhaug arrangerte man fotokonkurranse om stedet blant de unge. I Sand i Suldal deltok de unge i et filmprosjekt om stedet og de var med og laget midlertidige løsninger for utforming på torget. I Berkåk var det tegnesesjoner blant skoleelevene og det var de som foreslo scene på torget. I Finnsnes i Lenvik dreide det meste seg om involvering av barn og unge. De deltok i idédugnader og en rekke prosjekt, blant annet skolebedrifter, de spiller teater og får betalt, og de sitter i ressursgruppa til Barnebyen Finnsnes. I nettverket av gjenreisningsbyer har Kristiansund brukt ungdommen (målgruppen) for å teste ut formidlingsmateriale om gjenreisningstemaet.
Arbeidsseminar der spesielt inviterte deltar	Denne arbeidsformen ble brukt i alle prosjektene unntatt i Rosendal i Kvinnherad, Leland og Løten.
Studietur	Prosjektet i Sand arrangerte studietur i egne trakter for å se på løsninger som kunne være aktuelle for eget sted. Prosjektet i Knarvik i Lindås dro på studietur til Danmark for å se på relevante steder/prosjekter. Dette skyldtes trolig valget av dansk konsulent (SLA) for å få faglige innspill utenfra.
Dugnad	Breivikbotn i Hasvik arrangerte dugnad for å rydde opp i havneområdet. Leland hadde ryddedugnad langs riksveg 17. Birketveit hadde ryddedugnad langs Birketveittjønn. Rehabiliteringen av Bøndernes hus ("Bøndsens") i Løten var et eneste stort dugnadsprosjekt.
Samarbeid med grunneierne	I Breivikbotn samarbeidet en med grunneierne om mindre tiltak (danseplassen). I Knarvik samarbeidet en - for første gang! - tett med grunneierne om planleggingen av tettstedet. I Birketveit samarbeidet en med grunneierne for å utvikle senterområdet. I Holmestrand startet prosjektet med et offentlig privat samarbeid (Initiativ Holmestrand) og et slikt samarbeid er også aktuelt i forbindelse med finansieringen av gjennomføringen.

Tabell 4.3: Antall deltakere i folkemøter og dugnader (oversikten er ikke nødvendigvis fullstendig)

Sted	Folkemøte(r)	Dugnad(er)
Breivikbotn	8-10 folkemøter, litt avhengig av hvordan en avgrenser prosessen. Opp til ca. 30 deltakere i møtene (nesten 10 % av befolkningen)	29 stk. lørdag 28.6.2009 (9 % av befolkningen). 12 stk. søndag 29.06.2009
Birtavarre	Flere folkemøter	
Finnsnes	Temakvelder for foreldrene	
Leland	Som del av studentprosjekt/ stedsanalyse ble det holdt folkemøter i 2005. 50 deltakere; ca. 10 %	Dugnad langs riksveg 17 var planlagt i 2008 (usikker på om den ble gjennomført)
Nettverket	Møte i Steinkjer sept. 2007. 50 eksterne deltakere.	Verksted i Åndalsnes våren 2007 der nettverket gav råd i forhold til planleggingsutfordringer i Åndalsnes
Sand	Våren 2008. Høsten 2008 om torget.	Idédugnad (2006) om Sand sentrum, der de bl.a. markerte steder de likte med oransje ballonger. 24 deltakere (2 % av innbyggerne). Ny dugnad høsten 2007 (40 deltakere). Ryddedugnad våren 2007 (ca. 60 deltakere; 5 %) og 2008.
Borhaug/Vestbygda	4 folkemøter (29.06.07, 16.06.08, 20.08.08, 12.06.09). Et av møtene hadde 80 deltakere (8 %)	En idédugnad
Birketveit	Flere folkemøter; oktober 2007 35 deltakere (av ca. 200 i bygda, 17, 5 %)	Ryddedugnad

Prosjektlederne er stort sett fornøyd med medvirkningsomfanget. 86 % av prosjektlederne gir uttrykk for at samarbeidet mellom kommune og organisasjoner og innbyggere har vært formålstjenlig eller svært formålstjenlig.

God stemning i Løten da statsråd Åslaug Haga tildelte Bøndensens på Løten BLEST-midler i august 2007. Haga hilser her på Bøndsenforkjemperne Ingeborg Storbæk og Vigdis Vingelsgaard sammen med en fornøyd ordfører, Martin Skramstad.

Løten frivillighetssentral er leietaker i Bøndernes hus på Løten.

Dugnad i Løten

Andelslaget Bøndernes Hus BA, med 135 eiere, ble dannet sommeren 2007. Restaureringen av Bøndernes hus starten samme sommer da andelslaget fikk overta huset. Andelslaget har et styre på fem personer, en byggekomité og en dugnadskomité. Prosjektledelsen har vært utført på dugnadsbasis.

Selve arbeidet, de bygningsmessige utbedringene fra kjeller til loft, innvendig som utvendig, har dels vært utført som dugnad - mer enn 2500 timer – og dels ved innleid hjelp. Andelslaget har gitt oppdrag til lokalt næringsliv på 3,5 millioner kroner. Andelslaget har ved siden av støtten på 1, 225 million kroner fra Husbanken blitt sponset av Norsk kulturminnefond, Hedmark fylkeskommune, Sparebanken Hedmark, Løten Bondelag, Løten kommune og Løten historielag. Lokalt næringsliv har bidratt med tjenester.

Bøndernes hus er igjen i ferd med å bli en møteplass, spesielt for de eldre i kommunen. Det er en rekke arrangementer i huset og tre lag leier huset jevnlig; Løten Historielag, Løten Rotary og Løten Bygdeungdomslag. Det er etablert lokaler på 100 m² for Løten frivillighetssentral i huset og de har vært leietaker i et år alt.

4.4 "Nye" metoder er tatt i bruk

Husbanken ønsket at BLEST skulle skape ny kunnskap, gjerne omkring forbedrede (nye) framgangsmåter for å initiere egnede fysiske tiltak på for eksempel idédugnader og råd for gjennomføring. Nedenfor har vi kort beskrevet noen av de metodene som ble brukt for å engasjere folk og initiere tiltak. Det er ikke slik at disse metodene er helt nye, det vil si at de ikke er brukt før andre steder i Norge eller utlandet. De er nye i den forstand at de er relativt lite brukt i Norge, det vil si at de ikke vanligvis inngår i ordinær planlegging, og i hvert fall ikke i disse kommunene.

Det er ingen tvil om at TV-mediet har stor gjennomslagskraft, ikke minst hos de unge. Kristiansund kommunes arbeid innenfor gjenreisningsnettverket der de har laget en TV-serien om gjenreisningsbyen på åtte program, er imponerende. Dette er et tiltak som er så spennende at det burde være gjenstand for en særskilt evaluering.

Noe BLEST-programmet satte kommunene i stand til, var å leie inn ekstern faglig hjelp for å få bistand til å se kvaliteter og muligheter i eget tettsted. Dette er ikke noen uvanlig framgangsmåte, verken for de mindre og i hvert fall ikke for de større kommunene i BLEST-programmet. Når vi likevel trekker dette fram her, er det fordi dette har vist seg svært nyttig for kommunene enten det var i form av arkitektkonkurranse, parallelloppdrag eller direkte innkjøp av stedsanalyser. Og det som nok er uvanlig i denne forbindelse er at en i disse, som i en rekke andre kommuner og tettsteder, ikke vanligvis tenker helhetlig stedutvikling i tre dimensjoner. Det er vanligvis mer fokus på de to-dimensjonale arealplanene enten de dreier som hele stedet (kommunedelplan eller nå: områdeplan) eller prosjektet (reguleringsplan).

Tabell 4.4: *Eksempler på nye metoder brukt i BLEST-prosjektene*

Sted	Framgangsmåte
Birketveit	Sommerjobb for ungdomsskoleelever for å få utarbeidet forslag til stedsutviklingen
Borhaug	Fotokonkurranse for unge
Sand	Filmprosjekt – "Mitt Sand" - for ungdomsskoleelever
Leland	Intervju av utflyttet ungdom om Lelands situasjon
Nettverksbyene	Utformingsveileder for gjenreisningsdelen av Steinkjer og Namsos; formidlingsopplegg for skoleverket. TV-program – det er laget en serie på 8 program som høsten 2010 blir å få kjøpt på DVD.
Voss, Borhaug	Fargeanalyse av bygningene i tettstedet
Sand	Pilotprosjekt for torgutforming i Sand utført av de unge
Sand, Birketveit	Markering av steder en liker godt med oransje ballonger. Tilsvarende øvelse i Birketveit, men der brukte en fargede stenger
Finnsnes, Borhaug	Finnsnes har opprettet nettstedet www.barnebyen.no for sitt eget prosjekt og bidratt til www.påskråss.no (der barn skriver inn til Simon Flem Devold i Aftenposten). Borhaug har brukt nett og e-postkasse for å få inn forslag.

Spørreundersøkelsen vår gav som resultat at 86 prosent av prosjektlederne sa at BLEST var formålstjenlig/svært formålstjenlig når det gjaldt å ta i bruk nye framgangsmåter.

Bitvis stedsutvikling som ble foreslått av den eksterne rådgiveren i Knarvik, vakte positive reaksjoner hos den politiske og administrative ledelsen i Lindås kommune så vel som hos næringslivets og grunneiernes representanter. De så på dette som noe nytt. Planleggeren i kommunen og fylkeskommunen var mindre overbevist og ønsket å lage en formell plan. Med en plan for bitvis utvikling tenker en mer i retning av det som før ble kalt en disposisjonsplan, der en i stedet for å strebe etter en perfekt områdeplan (eller reguleringsplan), kunne lage en form for utformings-/utbyggingspolitikk som er retningsgivende for utbyggingen som en vet vil skje gradvis. Denne form for utformings-/utbyggingspolitikk må basere seg på et forpliktende samarbeid mellom kommune og grunneiere og alt i 1974 mente en at "dette vil gjøre utbyggingsprosessen smidigere og tillate utbyggerne å stå friere i forhold til den kommunale plan" (Johnsen et al., 1974:194). Utfordringen i Knarvik er med andre ord klassisk og relativt tidløs. Oslo kommune prøvde seg med en tilsvarende planleggingsform for Ensjø-området for noen år siden. Utfordringen for Lindås kommune i Knarvik er nå å

innarbeide de deler av utredningsarbeidet som ble utført og vakte felles interesse, inn i planbeskrivelse, planbestemmelser og retningslinjer slik at fleksibilitet og forutsigbarhet kan oppnås. Og forutsigbarhet forutsetter ofte en formalisering av planer og avtaler for utbygging.

Det er få av prosjektene som har brukt sosiale medier (mobiltelefon, internett generelt, Facebook, Twitter) i stedsutviklingen, men Finnsnes har brukt det i forbindelse med sine sosiale prosjekter. Der har de utviklet nettstedet barnebyen.no om sitt eget prosjekt og bidratt til opprettelsen av nettstedet påskråss.no der barn skriver inn til Simon Flem Devold i Aftenposten.

Tiltakene som programmet dreier seg om er for det meste fysiske tiltak, men de har et sosialt siktemål. De skal skape møteplasser. Finnsnes er på en måte unntaket fordi de har for en stor del satset på kulturelle tiltak. Også i Sand brukte en denne typen tiltak. Kristiansund kommune har som en del av sitt formidlingsprosjekt om gjenreisningsbyen også tatt kulturelle tiltak i bruk; bokutgivelser og TV-program.

Vi tror det er viktig at sosiale tiltak koples til ferdigstillingen av torget, miljøgaten eller et nytt sentrumsområde. Og vi tror det er viktig å utnytte de nye sosiale mediene for å skape blest om slike evenementer. Det er et tradisjonelt tiltak og klippe en snor når noe nytt er ferdig. En bør gjøre mer enn det for å ”forankre” møteplassen eller tiltaket i befolkningen. Rennebu kommune og samarbeidspartnerne arrangerte tre dagers fest når Torget i Rennebu sto ferdig i Berkåk. Det skapte stor oppmerksomhet og er noe en kan referere til senere. Samtidig bør en utnytte sosiale medier for å videreutvikle slike arrangement slik at også de unge blir fornøyde.

Elevene tenker ut sine forslag.

Sommerskole om stedsutvikling for ungdomsskoleelever i Birketveit

I Birketveit i Iveland kommune satset en mye på å trekke ungdommen med i steds-utviklingsarbeidet. Det begynte med at 22 av 96 ungdoms-skoleelever valgte å arbeide med stedsutvikling i forbindelse med "elevenes valg" i siste uke før ferien. Deretter fikk 13 elever tilbud om sommerjobb som stedsutviklere. Iveland tilbyr hvert år avgangselevne ved ungdomsskolen sommerjobb på grøntanlegg og med diverse vedlikehold. I 2008 fikk de lønn for å arbeide en uke med stedsutvikling i stedet.

En av elevene oppsummerer ideene.

Husbanken bisto med tre lærere i stedsutvikling og de fikk inn mange forslag og kommunen fikk en dialog med ungdommen der de blant annet fikk diskutert konsekvensene av forslaget om motorcrossløype midt i det planlagte sentrumsområdet. Noen av forslagene var:

- ny motorcrossbane
- forbedre badeplassen i sentrum
- en tursti langs vannet som ender opp i et lysthus eller en kafé
- ambulerende ungdomsklubb mellom tettstedene i kommunen

Kommunens ledelse samarbeidet tett med skolens og elevenes innsats og sommerskolen vakte interesse hos foreldre og slektninger. Dette er med andre ord en effektiv måte å vekke nysgjerrighet om stedsutvikling på til hele befolkningen.

4.5 Prosjekter som utvides utløser ekstra midler fra andre kilder

Midtveis-evalueringen konstaterte at BLEST-programmet som støttet prosjektene med i størrelsesorden 1 million kroner, hadde for små økonomiske rammer til alene å endre stedenes utforming. Forutsetningene i programmet var at kommunene alene, eller sammen med andre, skulle skyte inn like mye som Husbanken. I midtveis-evalueringen konstaterte vi at fylkeskommunene i Aust- og Vest-Agder "satt på gjerdet" og ventet med å gi sin støtte. Husbanken fanget opp disse signalene og vår påstand om at bidragene var verdifulle for å få begynt forbedringsprosessene. I forbindelse med tildeling av midler i 2008 ble det bestemt å fordele disse til hovedprosjekter som hadde gode beskrivelser av et signalprosjekt. Dette betød ofte en betydelig økning i støtte og opp til en fordobling var mulig.

De over nevnte fylkeskommunene fant å kunne støtte prosjektene etter at Husbanken økte sin støtte til stedene. Erfaringene fra Berkåk, som i alt fikk 2,3 millioner kroner, var også at støtten fra Husbanken gav prosjektet større tyngde og gjorde at flere lettere bevilget midler.

Tabell 4.5: Prosjektenes økonomiske omfang (i mill. kr)

Sted	Husbankens støtte	Kommunens innsats	Fylkeskommunens innsats	Andre myndigheters innsats	Næringslivets bidrag
Breivikbotn, Hasvik	1,0 hovedpr. 0,9 signalpr.	0,2 n-fond 0,13 h-fond 0,6 i egeninn.	Skal søke om 0,8	Kystverket: 1,8 til mudring 0,85 til flytebrygge	
Birtavarre, Kåfjord	1,0 hovedpr.	1,05	1,05	Statens vegvesen	
Finnsnes, Lenvik	1,0 hovedpr. 0,9 signalpr.	1,75	0,9	Barne og familiedep. 0,3	0,9
Leland, Leirfjord	1,0 hovedpr.	4,24	2,63	1,43	
Nettverket	2,0 hovedpr.	2,755 0,68	0,1	0,08	0,38 refusjon av mva
Berkåk, Rennebu	1,0 signalpr. 1,0 tillegg 0,3 tillegg	2,18	0,9		0,15
Knarvik, Lindås	1,0 hovedpr.	Samlet egeninnsats fra ressurspersoner på 1,0			
Voss	1,0 signalpr.				
Rosendal, Kvinnherad	1,0 hovedpr. 0,7 signalpr.	0,25			0,25
Sand, Suldal	1,0 hovedpr. 0,2 tillegg 0,5 signalpr.	Bidro med midler i prosjektet Ny giv			
Borhaug, Farsund	1,0 hovedpr. 0,9 signalpr.	0,25	0,3 2,5		
Birketveit, Iveland	1,0 hovedpr. 0,875 signalpr.	2,0	0,9	0,875	0,15
Tinn, Rjukan	1,0 signalpr.				
Holmestrand	1,0 hovedpr.	1,0			
Løten	1,0 signalpr. 0,225 tillegg	0,05	Egeninnsats fra andelslaget 2 500 timer		

I Birtavarre koplet en flere lokalsamfunnsatsinger og ønsker midler fra andre etater som følge av egen satsing og BLEST-midler, og her klarte en å få Statens vegvesen med på prosjektet like før ferien i 2010.

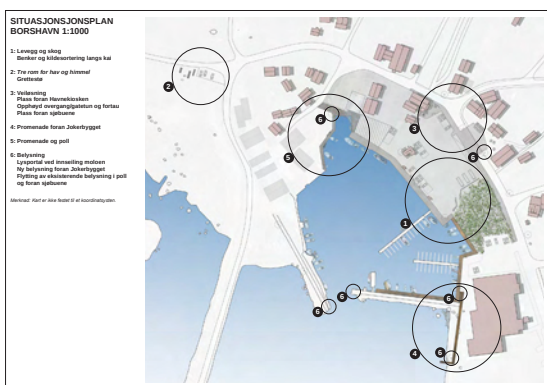
Tabell 4.6: I noen prosjekter utløste ekstra midler fra Husbanken også midler fra andre kilder

Sted	Øvrige kilder
Birketveit	Aust Agder fylkeskommune
Borhaug	Vest-Agder fylkeskommune
Berkåk	Sør-Trøndelag fylkeskommune, Bli-lyst programmet, Orkla kraftselskap m.fl.
Nettverket	Kristiansund kommune

Det er overvekt av offentlig innsats i BLEST-prosjektene. Men det er innslag av privat støtte både i form av dugnad som i Løten, omfattende deltakelse fra næringsforeninger, men også økonomisk støtte fra virksomheter som blant annet i Knarvik og Berkåk. Fra Rennebu ble det sagt at offentlig støtte utløste andre midler, men heller ikke i Rennebu er privat sektors bidrag stort (3 %). En skulle tro at privat sektor så større muligheter i stedsutvikling enn det ser ut som i BLEST-casene, spesielt i de litt større stedene som Holmestrand og gjenreisningsbyene. I Holmestrand begynte BLEST-prosjektet som offentlig-privat samarbeid etter et initiativ fra Initiativ Holmestrand. Etter hvert tok kommunen over ansvaret alene, men fortsatte å samarbeide med de private interessentene. Det er imidlertid viktig å fortsette det samarbeidet som er oppstått med tanke på felles innsats i framtida, også med hensyn til økonomiske bidrag. Det gjør en både i Holmestrand og i Rosendal, der gjennomføringen i stor grad synes å avhenge av at private delfinansierer gjennomføringen av planene. Rosendal er et eksempel på at ikke alle kommuner/prosjekter som fikk ekstra midler til et signalprosjekt ikke klarer å utløse ekstra midler. I dette tilfellet strandet det først og fremst på kommunens egen økonomi.

Forsiden til fargeveilederen for Vestbygda/Borshaug utarbeidet av arkitekt Mette L'orange for Vest-Agder fylkeskommune i 2006

Stiv Kulings situasjonsplan for Borshavn fra februar 2010

Vest-Agder fylkeskommune støtter stedsutvikling i Borshaug/Vestbygda

Borshaug/Vestbygda i Farsund kommune er et helt spesielt sted som ligger ut mot Nordsjøen med Lista flyplass og Lista fyr som naboer. Det heter at mens Farsund er hvit så er Borshaug fargerik.

Stedsutviklingen i Borshaug har gått i tre faser. Først som en del av arbeidet med fylkesdelplanen og interessen fra Vest-Agder fylkeskommune for å utvikle stedet. Så ble Borshaug med i BLEST-programmet og fikk støtte til en del mulighetsstudier og nå nærmer det seg gjennomføring. Det er flere delprosjekter i Borshaug, men det som støttes av Vest-Agder fylkeskommune er (i tillegg til den fargeveilederen som ble laget i 2006) opprustningen av Borshavn, det vil si sentrumsområdet der de har bevilget 2,5 millioner kroner til planlegging og gjennomføring av tiltak. Etter en mulighetsstudie av Asplan Viak og Gaia Lista gjennomførte firmaet Stiv kuling et forprosjekt vinteren 2010.

Det planlegges fem tiltak for å bedre stedets funksjonalitet, trafiksikkerhet og estetiske utforming; tilrettelegging av strandpromenade, opprustning og avgrensning av torget, omlegging av avkjørsel og fortau, anleggelse av pilskog og tilretteleggelse av rasteplass.

4.6 Ekstern fagkompetanse beriker diskusjonen

I midtveis-evalueringen fant vi at de faglige rådene fra Husbankens medarbeidere var nyttige og at bruken av ekstern fagkompetanse løftet diskusjonene om stedenes utvikling. Det kom inn perspektiv som faktisk endret tankegangen rundt stedsutvikling. I videreføringen etter 2008 har Husbanken fortsatt å foreslå bruk av ekstern fagkompetanse og dette har blitt gjort i Breivikbotn, Leland, Knarvik, Voss, Rosendal, Sand, Borhaug, Birketveit og Holmestrand. Prosjektet i Tinn er i så måte spesielt og krever spesialkompetanse en ikke kan forvente at en kommune har uansett. I gjenreisningsnettverket inngår spesialkompetanse fra nettverksdeltakerne, blant annet fra Riksantikvaren.

De eksterne rådgiverne er foruten Husbanken selv, fylkeskommunen, innleide konsulentfirma med sivilarkitekter, landskapsarkitekter og/eller tverrfaglig kompetanse. De fleste har hatt oppdrag eller deltatt i arkitektkonkurranser. Det er i liten grad brukt ekstern hjelp som prosjektledere og der det er brukt har det ikke vært for å drive med stedsforming, men for å drive fram prosessen på ulike måter.

Vi har erfart at de faglige bidragene fra den eksterne rådgiveren skapte debatt i Knarvik, provoserte litt i Breivikbotn, endret kommunens kurs i Birketveit, skapte entusiasme i Holmestrand og på Berkåk. Det vil føre for langt å forsøke seg på en faglig vurdering av de ulike bidragene, men det er viktig å notere seg følgende:

- Faglige råd fra Husbanken og eksterne rådgivere bevisstgjør kommunen med hensyn til kvaliteter i tettstedet en ofte ikke selv er klar over.
- Rådene som blir gitt fra eksterne er med og bedrer kommunens bestillerkompetanse i den forstand at en blir mer klar over hva det er en virkelig ønsker med stedsutviklingen.
- Der den eksterne rådgiveren arbeidet fram sine forslag i godt samarbeid med kommunen og representanter fra næringsliv og innbyggerne oppnås det en form for ”medskapning” som er verdifull med tanke på eierskap til prosjektet over tid.

4.7 Prosjektene som er godt organiserte og politisk prioriterte er mest vellykket

BLEST-programmets prosjekter har solid politisk forankring generelt sett. Ordførerne er ofte tungt involvert og i noen av prosjektene selve drivkraften (for eksempel Iveland, Leirfjord, Berkåk, Hasvik). Det foreligger også politiske vedtak om de fleste prosjektene, oftest i kommunestyret, men i hvert fall i formannskapet. Politikerne og ordførere er også representert i prosjektenes styringsgrupper.

Administrasjonene har også vært tungt involvert, men BLEST-prosjektene kommer i tillegg til den løpende virksomheten og har slitt med å få tilstrekkelig prioritet i alle kommunene. Dette gjelder ikke bare i de minste kommunene som i utgangspunktet ofte har liten kapasitet, men også i de større fordi omfanget fører til stor arbeidsbelastning. Slik har det blitt en viss konkurranse mellom BLEST-prosjektene og øvrig virksomhet. Men den delte rollen mellom linjen og prosjektet – en tosidighet - er tydeligvis blitt en mindre belastning over tid. Prosjektledere som gav uttrykk for dette som et problem i midtveis-evalueringen, gjør ikke det lenger. Dette tyder på at en har funnet en balanse i arbeidet og vent seg til prosjektjobbingen som stiller litt andre krav til innehaverne enn det å jobbe i linjen. ”Mangesysleri” kaller Norsk senter for bygdeforskning prosjektlederrollen (Villa et al. 2010:43). Fortsatt er det likevel et problem for noen få.

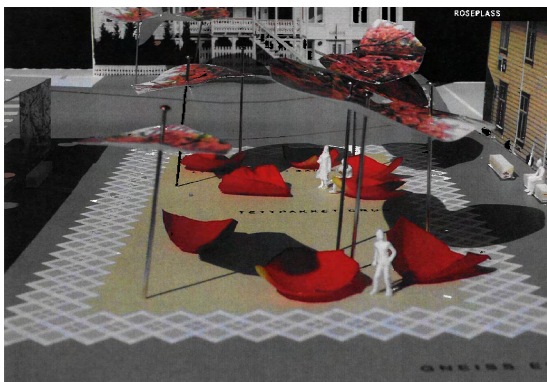

Ekstern rådgivning bidrar med kvalitativt gode løsninger

I Holmestrand valgte en å opparbeide Thomas Bache Gabrielsens plass fordi den ble vurdert å ha stort potensiale som framtidig byrom. Arkitektkonkurransen ble vunnet av Dronninga landskap v/ Rainer Stange som med sitt forslag rydder opp i Holmestrand sentrum og skaper noe helt nytt.

I Birketveit i Iveland ble det også arrangert arkitektkonkurranse der Ola Roald vant med sitt forslag "Åkle". Det er et spennende forslag der en skal bygge trinnvis ut, men at området likevel til en hver tid framstår som ferdig.

I Rosendal arrangerte en arkitektkonkurranse etter at en hadde laget en reguleringsplan for området. Kontoret for Arkitektur og Plan (KAP) vant.

Prosjektorganiseringen har blitt forbedret over tid og i de sist utvalgte prosjektene har organiseringen vært god. I midtveis-evalueringen konstaterte vi at det kun i Sand forelå en god handlingsplan med milepeler for arbeidet. Da er det ikke lett for det styrende organ å følge opp prosjektene. Prosjektene var i 2008 preget av å være i oppstartsfasen. Vi pekte i midtveis-evalueringen på betydningen av å etablere en fornuftig organisasjonsstruktur så raskt som mulig. Utviklingen av de første prosjektene illustrerte at organiseringen i starten var litt for "smal". En hadde ikke tilstrekkelig bredde internt i kommunen, for eksempel litt for dårlig kontakt med planavdelingen (eller kultur- eller skolesektoren). Det hadde heller ikke vært god nok kontakt med regionale etater som Statens vegvesen, fylkeskommunen eller Husbankens regionkontor for å få disse med i arbeidet. Det har vært slik at det først etter at dette kom på plass fikk en det nødvendig "trykk" med hensyn til planlegging og gjennomføring.

Etter den tid er det gjennomført prosjektlederkurs for BLEST-prosjektene og det kan også virke som om prosjektlederne i prosjektporteføljen totalt sett er mer erfarne enn det som var tilfelle i forbindelse med midtveis-evalueringen i 2008.

I midtveis-evalueringen registrerte vi at det i nettverket av gjenreisningsbyer ikke var slik at den enkelte gjenreisningsby hadde pekt ut en kontaktperson som koordinatoren skulle ha som sin formelle kontaktperson. Dette var for så vidt ikke et stort problem all den stund det var gjengangere i byene som i realiteten var kontaktpersoner. Det var heller ikke formelle politiske vedtak i alle byene som fastslo at de skulle delta i nettverket. Dette ble også påpekt i et innlegg (Medalen, 2008) på nettverkets samling i Namsos høsten 2008, der det ble anbefalt at en formaliserte arbeidet i kommunene og institusjonaliserte nettverket. Fortsatt er dette ikke gjennomført, men hvordan dette skal gjøres står nå på nettverkets dagsorden.

Politisk forankring og god organisering er viktig for å få gjennomført prosjekter, politisk prioritet er enda viktigere. Stedsutvikling er en kompleks aktivitet og dreier seg om mange ulike oppgaver. Kommunene er sentrale i arbeidet, men ikke den eneste aktør. Lokalsamfunnsutvikling er ytterligere komplekst.

Tabell 4.6: Ulike sider av lokalsamfunnsutvikling

Ansvar	Lokalsamfunnsutvikling		
	Fysisk	Næringsliv	Tjenester
Offentlig	Kommunal planlegging og byggesaksbehandling	Statlig, fylkeskommunal og kommunal tilrettelegging og støtte	Opprettholde og utvikle kommunens tjenestetilbud
Privat	Entreprenørskap Offentlig-privat samarbeid/avtaler Dugnad	Entreprenørskap Offentlig-privat samarbeid/avtaler	Fjerde sektors tilbud (Røde Kors o.l.)

Kommunepolitikerne har et stort ansvar med hensyn til lokalsamfunnsutvikling. Kommuneøkonomien setter begrensninger i forhold til det en kan ta på seg av oppgaver. Dette preget den politiske prioriteringen i særlig en av BLEST-kommunene, Kvinnherad, der gjennomføringen av prosjektet er utsatt. Det er vanskelig å prioritere stedsutvikling og samtidig legge ned grendaskoler. Det kommunale tjenestetilbudet er viktig for folk ”her og nå”, og det som er viktig for folk er viktig for politikerne. De skal gjenvelges om kort tid. Stedsutvikling, inkludert kunnskapsoppbygging som i gjenreisningsnettverket, og arbeid med barn og unge slik som i Finnsnes, har langsiktig karakter og er trolig lettere å utsette eller kutte ut for politikerne blant annet fordi dette er oppgaver som ikke er lovpålagt.

Når det gjelder den fysiske stedsutviklingen, er privat sektor ofte den som gjennomfører utbyggingen (av boliger og virksomheter). Unntaket fra dette er selvsagt infrastrukturtiltak. Private virksomheters evne til gjennomføring er avhengig av deres økonomiske løfteevne og markedets konjunkturer. De offentlige planene som kommunene utarbeider må derfor ta hensyn til dette.

Planen for utviklingen av prosjektet ”Åkle” i Birketveit sentrum har som filosofi at det skal bygges trinnvis ut, men se ut som det er ferdig til en hver tid, eller at hvert trinn framstår som et ferdigstilt prosjekt som det heter i arkitekt Ola Roalds egen beskrivelse. Det siste skal blant annet parken bidra til som et tidlig ferdig opparbeidet bindeledd i den tenkte bebyggelsen.

Omfanget av utbyggingen i Knarvik er større enn i Birketveit, men behovene for fleksibilitet i forbindelse med utbyggingen er ”den samme”. Det blir derfor spennende å se hvordan områdeplanen legger opp til innhold, rekkefølgebestemmelser (les: krav til utbyggerne, eventuelt også offentlige etater) og

utbyggingsavtaler som sikrer at grunneieren og andre potensielle utbyggere finner å kunne gå i gang med gode prosjekt. Grunneierne likte det sporet en var inne på i stedsutviklingsprosjektet som BLEST støttet. Når dette nå erstattes, eller videreføres, av en formell områdeplan, bør samarbeidet med grunneierne prioriteres av politikerne fordi grunneierne er kommunens plangjennomførere eller stedsutviklere om en vil. Mange vil si at lakmus-testen for en god plan ligger i om den blir gjennomført eller ikke.

Når en skal vurdere BLEST-prosjektene, kan det som sagt tidligere, gjøres fra ulike innfallsvinkler (se også de to neste kapitlene), men her bruker vi resultatmålene til Husbanken sammen med de utvelgelseskriteriene Husbanken brukte da de valgte prosjektene. Til sammen blir det 14 kriterier:

1. Kobling mot lokalt næringsliv
2. Gode lokale prosesser
3. Lage møteplasser
4. Nå fram til/engasjere kvinner
5. Nå fram til/engasjere unge
6. Samarbeide med fylkeskommunen
7. Fysiske løsninger med ”nogo attåt”
8. Formidle sine resultater utad
9. Forankre arbeidet politisk og administrativt
10. Gjøre erfaringer med framgangsmåter for å initiere egnede fysiske tiltak
11. Gi lokalt varig eierskap prosess, tiltak og selve stedet
12. Økt engasjement for utvikling
13. Større arbeid lokalt med stedsutvikling
14. Gi inspirasjon og positive ringvirkninger for andre.

Det er ikke alle kriterier det er like lett å vurdere, for eksempel vil kriterium 11, 13 og 14 først kunne etterprøves om en viss tid. Vi har heller ikke så veldig godt grunnlag for å vurdere formidlingskriteriet ut over det en finner på kommunenes hjemmeside som ble anbefalt brukt i midtveis-evalueringen. Likevel mener vi at tabell 4.7 gir et samlet bilde over hvor godt prosjektene oppfyller og når henholdsvis Husbankens utvelgelseskriterier (1-9) og resultatmål (10-14).

Tabell 4.7: Vurdering av om prosjektene har vært vellykket eller ikke

Sted	Husbankens utvelgelseskriterier									Husbankens resultatmål				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Løten														
Holmestrand														
Tinn														
Birketveit														
Borhaug														
Sand														
Rosendal														
Voss														
Knarvik														
Berkåk														
Nettverket														
Leland														
Finnsnes														
Birtavarre														
Breivikbotn														

Mørk blå betyr at kriteriet anses tilfredsstillt, hvit betyr at kriteriet ikke anses fullt ut tilfredsstillt, lys blå betyr at det er usikkerhet eller manglende kunnskap om dette kriteriet er å anse som tilfredsstillt eller ikke.

Tabell 4.7 viser vår vurdering av om prosjektene har tilfredsstillt de ulike kriteriene og målene som Husbanken har brukt i sitt BLEST-program. Det er ikke slik at vi har satt en grense for hvor mange kriterier som skal være oppfylt eller ikke for å karakterisere prosjektet som vellykket eller ikke. Det er viktig å understreke at **alle stedene har fått noe ut av BLEST-programmet!** Men, også i dette programmet, slik det var i MAT, er det noen prosjekt som vurderes som mer vellykket enn andre. Det er snakk om gradsforskjeller.

Prosjektene er ulike og vil derfor skåre forskjellig og gi ulike inntrykk av å være vellykket. Prosjektet i Voss er et eksempel på et vellykket prosjekt som på grunn av sin karakter ikke tilfredsstiller så mange av de ulike kriteriene. Det å male og utbedre fasader er ikke spesifikt relevant for unge og kvinner og en lager ikke nye møteplasser eller trenger å samarbeide med fylkeskommunen. Solspeilet i Rjukan er først og fremst et teknologisk prosjekt og det er ikke snakk om omfattende medvirkning med nye metoder i utformingen av tiltaket. En må også være klar over at målene favner vidt og at midlene har vært begrenset. Kommunene

har derfor vært nødt til å prioritere enkelte kriterier på bekostning av andre.

Både Kommunal- og regionaldepartementet (KRD) og Husbanken ønsket at prosjektene skulle inneholde fysiske tiltak. Asplan Viak har vurdert det slik at dersom prosjektene/tiltakene er ferdig gjennomført, eller det er sannsynlig at de vil bli det, så er prosjektet vellykket. (Se tabell 4.1 for status per våren 2010.) Men i tillegg må andre resultatmål også oppnås der de er relevante.

Ut fra dette og figur 4.1 der grad av ferdigstillelse er karakterisert, har vi to alternative oppsummeringer. Den ene er streng og i henhold til denne er følgende prosjekter ikke – ennå – anses som vellykket: Holmestrand, Rjukan, Rosendal, Knarvik, Nettverket av gjenreisningsbyer i Midt-Norge.

Holmestrand, Tinn og Rosendal anses som ”ikke vellykket” fordi en ikke har klart å komme videre fra planlegging til gjennomføring. Det skyldes henholdsvis usikkerhet om finansieringen av prosjektene i Holmestrands og Rosendals tilfelle. I Rjukans tilfelle dreier det seg mer om usikkerheten knyttet til den teknologiske løsningen. Knarvik er satt i samme kategori fordi det ikke er blitt gjennomført fysiske tiltak⁷ og fordi det vil ta en god stund før dette kan skje. Først skal områdeplanen ferdigstilles, så kan utbyggerne begynne sin planlegging. Det er også usikkert hvordan grunneierne vil reagere på områdeplanen.

Nettverket anses som ”ikke vellykket” fordi en fortsatt bare er i utvekslingsfasen i nettverkets arbeid, og ikke nådd konsoliderings- eller institusjonaliseringsfasene (jf. Bø og Schiefloe, 2007). En samarbeider om nettverksamlingene, men ikke om enkeltprosjekt og samarbeidet er foreløpig ikke regulert av/formalisert gjennom avtaler.

Figur 4.1: Grad av ferdigstillelse av de ulike BLEST-prosjektene

⁷ Holder etableringen av rundkjøringen, som ble forskuttet av næringslivet, utenfor

Det kan også synes urettferdig at noen prosjekter karakteriseres som ”ikke vellykket” all den stund de kom sent med i programmet og ikke var ”gryteklare” slik som forutsatt. Dette gjelder blant annet Knarvik, Rosendal og Holmestrand. Det må også tillegges at alle disse prosjektene er svært interessante og gode. Det var derfor ikke feil i Husbankens utvelgelse av disse prosjektene ut fra behov på stedet og prosjektets innhold. Og de kan bli vellykket til slutt. Lengst unna politisk prioritering og økonomiske ressurser synes en å være i Rosendal. Det var kanskje feil å velge disse dersom Husbanken ønsket en raskere ferdigstillelse, noe ”gryteklare prosjekter” var et uttrykk for.

I en alternativ oppsummering kan en velge å legge vekt på det som er oppnådd og dermed understreke at det for eksempel i gjenreisningsnettverket har blitt rustet opp to bygninger, avviklet to nettverkssamlinger hvert år, og utarbeidet tre bøker og åtte TV-program. I Steinkjer har en i tillegg etablert et senter for gjenreisningsbyer, men det har skjedd uavhengig av BLEST-programmet. Bortsett fra nettverkssamlingene, som omfatter alle byene, er det særlig i Kristiansund og Steinkjer det har skjedd en del. I de øvrige byene har det skjedd mindre. Nettverkskoordinatoren har for sin del konstatert at der det har skjedd mest, i Kristiansund, så har ansvaret for nettverksarbeidet ligget i kultursektoren, mens det i de andre byene har ligget i planavdelingene. I disse byene har en imidlertid kommet et godt stykke på veg når det gjelder å få hensynet til gjenreisningsbyggelsen inn i planapparatet (planlegging og saksbehandling).

I Holmestrand synes prosjektet å ha god politisk forankring og høy prioritet. Prosjektet er ferdig behandlet. Det eneste som gjenstår er finansieringen. En mer optimistisk vurdering enn den vi la til grunn ovenfor tilsier at prosjektet blir gjennomført. I Knarvik er situasjonen litt tilsvarende som i Holmestrand. Deltakerne har stort sett vært fornøyd med stedsutviklingsarbeidet så langt. Dersom den nye områdeplanen tilfredsstiller de private utbyggernes interesser, vil gjennomføringen være avhengig av konjunkturer og/eller av vilje til å satse fra privat side.

Dersom en finner en teknisk løsning på solspeilet i Rjukan kan vi i denne alternative oppsummeringen konstatere at det bare er Rosendal som ikke er vellykket. Dette skyldes også at en i Kvinnherad kommune bevisst ikke hadde medvirkning. Men selv der er en svært fornøyd med å ha et prosjektgrunnlag som en kan bruke i diskusjonene med interesserte private investorer.

Hvorfor lykkes noen kommuner bedre enn andre? De to viktigste grunnene er nevnt foran, organisering og politisk prioritet. Nettverket av gjenreisningsbyer har vært for ”løst” organisert og nettverksarbeidet har blitt prioritert lavt av politikerne. Det er også trolig at prosjektlederrollens tosidighet og skiftende kontaktperson i Husbanken region midt, som gir mindre eierskap og trolig dårligere oppfølging enn hva som ellers ville vært tilfelle, er viktige forkaringer. I Holmestrand og Knarvik var medvirkningen for liten og i Rosendal var medvirkningsaspektet fraværende. Det siste sikkert fordi kommunen var klar over sin anstrengte økonomi og derfor ikke ville skape for store forventninger om en stedsutvikling de ikke ville klare å gjennomføre. Liten grad av medvirkning betyr at forventningene fra innbyggerne blir, og dermed også mindre press med hensyn til gjennomføring. Det kan ha betydning for den politiske prioriteringen.

Det synes også som om de kommunene som har hatt klare politiske mål om lokal samfunnsutvikling, slik som for eksempel Hasvik (jf. faksimilen fra Aftenposten på forrige side), Kåfjord, Finnsnes i Lenvik, Leirfjord og Iveland har klart å kople flere finansielle kilder til stedsutviklingen. Kåfjord lyktes fordi de har fått til et godt prosjekt som passer som ”hånd i hanske” i kommunens nærings- og stedsutviklingspolitikk. Prosjektet har også en forhistorie. Det hadde for eksempel ikke opprustningen av Thomas Bache-Gabrielsens plass i Holmestrand. I Rosendal og Knarvik har de valgte prosjektene en forhistorie som burde tilsi at de blir gjennomført på sikt. I Kvinnherad kommune kan dette skje når det blir bedre kommunaløkonomiske tider, og i Lindås kommune når den nye områdeplanen foreligger. Tinn vil trolig lykkes fordi det er et avgrenset, men viktig prosjekt, som det er knyttet en viktig forhistorie til. Solspeilet ble foreslått satt opp av Hydros grunnlegger, Sam. Eyde, alt i 1913.

Det kan også synes som om det er de prosjektene som har kommet med sist og fått minst støtte fra Husbanken som er de ”ikke vellykkede”. Det å få anledning til å tilpasse organiseringen til oppgaven, få innarbeidet et forhold mellom prosjektet og løpende arbeid, få tid til å etablere relasjoner med Husbanken og eksterne myndigheter, synes viktig med hensyn til å lykkes. Får en dårligere tid og mindre økonomiske ressurser kan en ikke forvente annet enn at ferdigstillelse vil skje etter at programmet er ferdig. De ikke vellykkede i den strengeste oppsummeringen kan fort bli svært vellykkede prosjekter til slutt.

Tabell 4.8: Vurdering (streng) av om prosjektene har vært vellykket eller ikke ut fra når de kom med og hvor mye midler de har hatt tilgang til

Stedet/kommunen har tilgang til mer ikke-kommunale midler enn det Husbanken tildelte i første runde (ca. 1 million kroner)	Stedet kom med etter 2008	
	Nei	Ja
Nei	<i>Voss, Løten</i>	Rosendal, Holmestrand, Knarvik, Tinn, <i>Kåfjord</i>
Ja	<i>Birketveit, Berkåk, Leirfjord, Sand, Borhaug, Nettverket</i>	<i>Finnsnes, Breivikbotn</i>

Kursiv betyr at en anser prosjektet som vellykket

5. BLE MÅLENE NÅDD?

I dette kapittelet skal vi se om KRD, Husbanken og kommunene når sine mål.

5.1 Kommunal- og regionaldepartementet har nådd sine mål (?)

Da Åslaug Haga lanserte BLEST-programmet i august 2007 understreket hun at programmet ikke var det ene, store, svaret på utfordringen med å utvikle mer attraktive bygder og småbyer. Formålet med programmet, i følge Haga, var å stimulere og støtte det arbeidet som allerede skjer i kommunene og fylkeskommunene. Tanken er å vise fram steder der det er lokalt engasjement bak gode prosjekt.

Regionalpolitisk avdeling i KRD utdypet departementets mål med programmet (Slinning, 2008). Steders attraktivitet er et av hovedmålene i distrikts- og regionalpolitikken og går ut på å utvikle attraktive regioner og sentra for befolkning og næringsliv ved å utvikle tjenester, men også gjøre mindre sentra og små og mellomstore byer mer attraktive og aktuelle som bosted og som lokaliseringssted for bedrifter. Attraktive steder er noe mer enn tjenester og arbeidsplasser. Det dreier seg også om kultur- og fritidstilbud, tilgang på møteplasser, utseende og et godt boligtilbud. KRD så et forbedringstilbud på disse områdene i kommunene og ønsket at de skulle jobbe bevisst med disse temaene for å legge til rette for en positiv utvikling. KRD ønsket også høy medieprofil på BLEST-prosjektene. Og siden ministeren var opptatt av temaet får satsingen den nødvendige oppmerksomheten ved at hun profilerer temaet og prosjektene.

Det er ingen tvil om at KRD har fått vist fram steder med stort engasjement og gode prosjekt. Breivikbotn i Hasvik og solspeilet i Rjukan er to gode eksempler på dette, jf. oppslaget om Hasvik i Aftenposten og at 29 aviser har hatt oppslag om solspeilet i tillegg til at NRK og TV2 har laget reportasjer om prosjektet. Men også andre prosjekt er originale og imponerer, for eksempel Barnebyen Finnsnes og formidlingsprosjektet i Kristiansund.

Formålet var å stimulere og støtte, og svært mange av prosjektene ville ikke blitt til hvis det ikke hadde vært for den støtten KRD har gitt via Husbanken. Slik sett representerer BLEST på samme måten som SIVA ”gnisten som får bålet til å brenne” (Johansen et al., 2010:154).

KRD ønsket en høy medieprofil på BLEST-prosjektene. Er dette oppnådd? Først kan en stille spørsmålet; hva er høy medieprofil? Deretter kan en stille spørsmålet; hva kan en forvente? Vi har ikke foretatt noen systematisk opptelling av oppslag i ulike media, men kan konstatere at nesten alle BLEST-prosjektene har fått mange oppslag i lokalavisene som følger kommunene og arealplanlegging tett. Det er klart at ingen av de andre prosjektene kan ”matche” solspeilet i Rjukan når det gjelder omtale. Hvis KRD med høy medieprofil mente dette på nasjonal basis, så har en ikke nådd målet sitt, men lokalt har omtalen vært god og stort sett positiv. Det å få penger er et positivt oppslag.

Så kan det diskuteres hva det er rimelig å forvente av medieoppslag om et program til 25 millioner kroner. Kan en forvente at for eksempel NRK Dagsrevyen dekker det faktum at det lages en fin plan for Birketveit? Nei, det kan en ikke. NRK Dagsrevyen dekker knapt planlegging i det hele tatt med mindre det dreier seg om lokaliseringen av operaen, Nasjonalmuseet eller Munchmuseet i Oslo. Hadde KRD kuttet 25 millioner i en eller annen budsjettpost hadde en trolig fått mer oppmerksomhet, men den hadde til gjengjeld ikke vært positiv.

5.2 Husbanken har nådd sitt hovedmål og flere av sine del- og resultatmål

Husbankens mål er vist i tabell 5.1. Det er ingen tvil om at Husbanken gjennom BLEST har bistått kommunene til å gjøre steder mer attraktive. Den økonomiske støtten alene er en slik bistand. Faglig sett har Husbanken også høstet mange lovord, særlig i forbindelse med prosjektene i Holmestrand, Birketveit, Borhaug og Knarvik.

Tabell 5.1: Husbankens målstruktur fra programnotatet

Hovedmål	Delmål	Resultatmål
Å bistå kommunene til å gjøre steder med attraktive som bosettingssted for folk i ulike aldersgrupper og som lokaliseringsssted for bedrifter	Støttet kommunenes evne og vilje til å initiere og forme fysiske og sosiale møteplasser, som skal være tilgjengelig for alle	Gjøre erfaringer med framgangsmåter for å initiere egnede fysiske tiltak (idéskapning, utvelgelse og råd for gjennomføring)
	Bidra til å sette i gang nye stedsutviklingsprosesser	Gi et lokalt varig eierskap til, og identifikasjon med, prosess, tiltak og selve stedet
	Etablere gode lokale prosesser gjennom bred deltakelse og solig planarbeid	Økt engasjement for utvikling
	Involvere ungdom i arbeidet med stedsutviklingsprosessene	Større arbeid lokalt med stedsutvikling
	Generere ny kunnskap om innsatsfaktorer, kommunalt utviklingsarbeid og lokalpolitisk engasjement	Gi inspirasjon og positive ringvirkninger for andre

Husbanken har utvilsomt:

- Støttet kommunens evne (og andres) til å lage fysiske og sosiale møteplasser
- Bidratt til å sette i gang nye stedsutviklingsprosesser (og få nytt liv i eksisterende)
- Etablert gode lokale prosesser gjennom bred deltakelse

En har derimot ikke klart å involvere ungdommen i arbeidet med stedsutvikling, selv om det her er flere gode unntak som Birketveit, Borhaug, Berkåk og Finnsnes.

Husbanken har som beskrevet og analysert i kapittel 4.7 nådd sine resultatmål for 14 av de 15 prosjektene dersom en har tro på gjennomføring der dette er sannsynlig. De kan etter hvert nå sine mål for alle prosjektene. En litt strengere vurdering med vekt på å få gjennomført prosjektene i tilknytning til programperioden, tilsier at en ikke har kommet i mål med fire av prosjektene. Om det vil skje ligger i nå kommunenes egne hender. Jeg tror det vil skje for stedene Knarvik, Rjukan og Holmestrand. Rosendal er vel det prosjektet som kan påføre Husbanken en liten plett på et ellers vel gjennomført stedsutviklingsprogram. Når det gjelder nettverket vil Steinkjer og Kristiansund temmelig sikkert fortsette sitt arbeid omkring gjenreisning. Om hele nettverket består er mer usikkert.

Husbanken ønsker også at prosjektene skulle ha utfordringer knyttet til boliger, det vil si at en forbedrer deler av stedet med betydning for bolig-/bokvalitetene. Dette aspektet er tilsynelatende ikke en sentral del av stedsutviklingen i BLEST-prosjektene. Boligproblematikken er imidlertid en underliggende faktor i noen av prosjektene:

- I Leland er det bygd noen leilighetsboliger i det siste og det er trolig behov for flere
- I Borhaug er det større etterspørsel etter boliger enn det er tilbud. Det planlegges et nytt boligområde.
- Det er vanskelig å skaffe seg bolig i Sand.
- Nye boliger i Birketveit og ellers spredt i kommunen er hovedvirkemidlet for å oppnå målet om 1500 innbyggere. Kommunen har sett behovet for et bredere boligtilbud enn det en hadde lagt opp til tidligere.
- I Knarvik var det aktuelt å integrere boliger i sentrumsområdet.
- I Birtavarre ønsket en også boligbygging
- I Holmestrand vil Bache Gabrielsens plass bli et sentralt uterom for flere nye boliger som er planlagt i sentrum.
-

Dessuten har alle prosjektene til hensikt å forbedre stedene som bosted. Husbankens ønske synes tilfredsstillende.

5.3 Kommunene har nådd sine mål i 11 av 15 prosjekt

Ser en tabell 4.1 i forhold til tabell 3.3 får en et inntrykk av om kommunene har nådd sine mål. Stedsutvikling tar tid og ikke alle tiltakene er ferdigstilt. Virkningene vil også først vise seg om noen år. Derfor er det for tidlig å trekke de endelige konklusjonene.

Hvorfor lykkes de fleste kommunene, mens noen ikke har kommet i mål. Den viktigste grunnen er at en i prosjektene der en har lyktes, har hatt sterkt fokus på prosess, medvirkning og samarbeid. Medvirkning skaper forventninger og et politisk press. Det blir vanskeligere å vike unna fullføring av prosjektene.

Den andre hovedgrunnen til at flertallet lykkes, har vært at de har hatt klare mål med hensyn til hva det er de ønsker å få utført. Det har vært et klart fokus på å få bygd en miljøgate i Leland og et torg i Berkåk. Nettverket av gjenreisningsbyer har for eksempel endret noe av sitt fokus underveis. Det begynte med rehabili-

tering av bygg, men etter hvert så en at forståelsen og interessen for gjenreisning var viktig som grunnlag for rehabilitering og utforming av gjenreisningsbebyggelsen, og satte mer fokus på dette.

Tabell 5.2: Har kommunene nådd sine mål?

Prosjektsted	Måloppnåelse
Breivikbotn, Hasvik	Ja, men det er ønskelig med (og nødvendig?) med støtte fra Finnmark fylkeskommune
Birtavarre, Kåfjord	Ja, midlene kom på plass
Finnsnes, Lenvik	Ja, men arbeidet er krevende fordi det fordrer kontinuitet
Leland, Leirfjord	Ja snart, men vil stoppe på grunn av en miljøgate, eller må det mer til?
Nettverket	Ja delvis, og en er på rett veg med formidlingsprosjektet som Kristiansund forestår
Berkåk, Rennebu	Ja, Torget i Rennebu er etablert, men stedets "image" framstår på samme måte for en som er på gjennomreise
Knarvik, Lindås	Nei, ikke foreløpig
Vossevangen, Voss	Ja, fargeplanen følges, selv om ikke alle husene er malt (ennå)
Rosendal, Kvinnherad	Nei, prosjektet er utsatt
Sand, Suldal	Ja, mange av målene er nådd, men en er ikke helt i mål med hensyn til stedsutviklingen
Borhaug, Farsund	Ja, tiltakene vil snart være gjennomført. Om det blir vekst er avhengig av om det nye boligområdet blir bygd ut
Birketveit, Iveland	Ja snart er tiltakene gjennomført, men det er et stykke igjen til 1500 innbyggere
Rjukan, Tinn	Nei, ikke så lenge prosjektet ikke er gjennomført
Holmestrand	Nei, ikke foreløpig
Bøndernes hus, Løten	Ja!
Holmestrand	Nei, ikke foreløpig

Tabell 5.3: Kommunenes fokus i BLEST-arbeidet

Mest fokus på fysisk sluttresultat	Mest fokus på prosess		
	Lite prioritert	Middels prioritert	Høyt prioritert
Lite prioritert			
Middels prioritert	Rosendal	Nettverket Holmestrand Knarvik	Finnsnes
Høyt prioritert	Leland Tinn Løten	Berkåk Birtavarre Voss	Breivikbotn Sand Borhaug Birketveit

Kursiv betyr at en anser prosjektet som vellykket (streng vurdering)

6. HVA KUNNE VÆRT GJORT ANNERLEDES?

6.1 Programmet burde hatt lengre varighet

BLEST-programmet skulle vare i fire år fra 2006 til og med 2009. Det ble initiert i 2006 og satt i gang samme høst, men av hensyn til profileringen av programmet ble den offisielle oppstarten ikke foretatt før høsten 2007. En kan ikke si at en tapte et år, men oppstarten i 2007 gikk sakte. Det ble lagt ned en del arbeid i å finne gode prosjekt i Husbanken, men det var ikke noe omfattende arbeid mellom regionkontorene for å diskutere gjennomføringen av prosjektene. Til sammenligning varte programmet Miljøvennlige og attraktive tettsteder (MAT) i fem år og ble satt i gang etter grundig planlegging i Miljøverndepartementet (MD).

Hovedgrunnen til at programmet burde hatt lengre varighet er at tiltakene som brukes krever tid for å gjennomføres. Dette gjelder opprustning av torg, etablering av miljøgater og bygging av nye broer. Arkitektkonkurranser krever tid, det å lage en reguleringsplan krever tid og medvirkning tar tid. Men også sosiale tiltak som det var mange av i Finnsnes, er tidkrevende å få til å virke etter hensikten. Målgruppen kan være skeptisk og det er mulig å gjøre feil underveis som leder prosjekt inn i blindspor, før en finner ut av ting og kan gå videre.

Det er mye som tyder på at programmet kunne vært bedre planlagt på forhånd, blant annet at det tok tid å komme i gang. Midtveisevalueringen konstaterte en del forsinkelser. Det er også en del forhold som tilsier at alle prosjektene blir pekt ut med en gang for eksempel for å sikre ferdigstilling innen programmet avsluttes. Midlene kan likevel deles ut over tid, for eksempel i henhold til milepelsplan.

Ressurssituasjonen i kommunene, der prosjektlederen ofte også har andre oppgaver, tilsier at det kan være nødvendig å bruke lengre tid, enn i tradisjonelle prosjekt.

6.2 Programgjennomføringen kunne vært bedre planlagt

Framdriften i BLESTs først fase ble forsinket på grunn av behov for å innpasse deltakelse fra politisk ledelse i KRD.

Regionalpolitisk avdeling i KRD driver vanligvis ikke med fysisk stedsutvikling og midlene på den budsjettposten som ble brukt, kan normalt ikke brukes til fysiske tiltak, og det ble dispensert fra reglene i avdelingen. Etter BLEST-programmet nå er avsluttet fortsetter ikke KRD med denne form for lokal stedsutvikling, men har opprettet et nytt program kalt Bolyst som blant annet skal støtte kommunale nærings- og kulturbaserte stedsutviklingsprosjekter. I Bolyst-programmet samarbeider KRD med fylkeskommunene slik det også ble gjort i MAT-programmet.

Det kan virke som om BLEST-programmet var et slags forsøk fra KRDs sin side. Husbanken ble brukt som gjennomføringsinstans, ikke fylkeskommunene slik det vanligvis gjøres. Og det ble drevet med stedsutvikling som fysisk planlegging, noe en vanligvis overlater til MD, jf. MAT-programmet, og fylkeskommunene.

Husbanken har i perioden BLEST-programmet har vart, skiftet strategi. Tidligere hadde de ulike regionkontorene ansvar for ulike tema. Husbanken Region sør hadde ansvar for stedsutvikling, mens for eksempel Region Midt (i Trondheim) hadde ansvar for miljø og energi, og Region Vest (i Bergen) var ansvarlig for universell utforming. Nå er det ikke lenger slik, og alle kontorene er ansvarlig for hele spekteret av Husbankens virkeområde. Likevel kan en vel si at en ikke har kvittet seg helt med arven fra forrige periode, og det gjør at interessen for andre tema enn det en selv var ansvarlig for tidligere varierer. Dette påvirker trolig oppfølgingen av et tema som stedsutvikling. Husbankens kontakt med fylkeskommunene har også variert, men den ble bedre etter hvert.

Vi er kritisk til særlig to forhold i BLEST-programmet som Husbanken bærer et hovedansvar for:

- Skillet signal- og hovedprosjekt som er utydelig (opprusting av torget i Berkåk er signalprosjekt mens tilsvarende prosjekt i Sand og Holmestrand er hovedprosjekt) og det ser heller ikke ut til å ha noen spesiell betydning rent profileringsmessig med unntak av oppstarten, på selve åpningen i Løten.
- Det er for mange steder/prosjekt med i programmet. Problemet er at de midlene kommunene får tildelt ikke står i forhold til alt det en ønsker å oppnå gjennom programmet. Ambisjonene er større enn det midlene gir mulighet for å realisere .

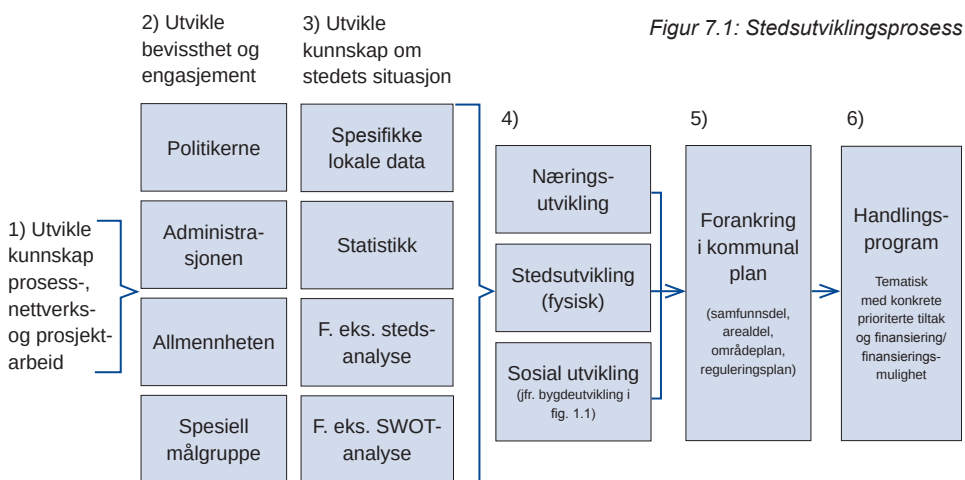
Kommunenes organisering har vært omtalt tidligere. Her gjentas kun at de burde sørget for at prosjektlederne hadde tilstrekkelig tid til å arbeide med prosjektene og siden gjennomføring av prosjektene var kommunenes ansvar, så burde de vært gitt nødvendig politisk prioritet. De fleste sørget for dette, men ikke alle, og de vil kanskje heller ikke komme i mål til slutt.

7. STEDSUTVIKLING ER EN KONTINUERLIG PROSESS

For stedsutviklingsprosjekt kan vi generelt se for oss en prosess som vist i figuren nedenfor. Prosessen kan deles inn i seks hovedfaser, men det er ikke slik at en nødvendigvis følger fasene slavisk. Det kan være behov for å gå litt fram og tilbake mellom ulike faser. Den første fasen er en opplæring eller etterutdanning innen prosess-, nettverks- og prosjektarbeid alt etter hvor kompetansen mangler. Denne kompetansen er viktig i arbeidet med å utvikle bevissthet og et engasjement hos de ulike aktørene i lokalsamfunnet. For å utvikle bevissthet og engasjement kan en imidlertid i denne fasen bruke metoder som ligger i fase tre, for eksempel en enkel stedsanalyse/mulighetsstudie som BLEST har brukt med stort hell.

Fase to i figuren dreier seg om de første møtene med lokalsamfunnets aktører. En må tenke gjennom hvilke metoder en kan bruke i samarbeid etater i mellom og i møte med innbyggerne (befolkningsmedvirkning). Det er viktig å tenke hele prosessen under ett fra starten av fordi i det å utvikle kunnskap vil en måtte knytte kontakter med allmennheten og spesielle grupper, så vel som med eksterne etater og kompetansemiljø. Derfor vil det ikke være slik at for eksempel det lokale næringslivet og/eller skoleelever deltar kun i fase to), men i alle fasene.

I fase tre i figuren kan kunnskapsutviklingen like gjerne være intervju med noen fra stedet som en fargeanalyse eller stedsanalyse. For å legge grunnlag for ulike sider av lokalsamfunnsutviklingen er det mange typer metoder en kan bruke, og strategiske analyser med hensyn til stedets sterke og svake sider, samt muligheter og trusler kan være velegnet.

I det fjerde trinnet har vi her trukket fram tre tema. Andre er også aktuelle for eksempel utvikling av helse – og sosialsektoren. Kittang og Støa (2007:16) peker også på at attraktive tettsteder er avhengig av mange forhold og trekker fram næring, kultur og sosiale kvaliteter.

Fase fire henviser til arbeid som er så vidt grundig at det kan være grunnlag for formelle arealplaner eller handlingsplaner og budsjettposter. Hvis det for eksempel har vært gjennomført mulighetsstudie, kan det være snakk om ytterligere detaljering som grunnlag for kostnadsanslag. Men det kan også være snakk om grundigere undersøkelser for å kartlegge realismen i de mulighetene som er påpekt på bakgrunn av en oversiktsanalyse.

En av utfordringene er å tilpasse de brukerorienterte prosessene vi snakker om her, de arkitektoniske analysene og ønsket utviklingstrekk, til planer som hører inn under plan- og bygningsloven. Det finnes forskjeller i hvordan dokumentene utformes, og det finnes også ulike bruksområder og intensjoner for plandokument og de mer løselig formet stedsutviklingsprosjektene. En av hovedforskjellene kan beskrives som;

- At planer etter plan- og bygningsloven er regulert av norsk lov og i sin natur ikke personavhengig. Planens formål og bestemmelser knyttes til det fysiske området og ikke til personene som eier det. Planen er lovfestet, noe som burde øke forutsigbarheten i hva som kan bli bygget. Men det kan skje at et områdes eier ikke er enig i hva området er regulert til, og at gjennomføringen dermed utsettes. Planene tar lang tid å lage, og en fare vil være at forutsetningene for planarbeidet er forandret når planarbeidet er ferdig, eller i det planene skal realiseres. Slik sett er planene enklere å bruke som et verktøy for vern, enn som et verktøy for transformasjon og utvikling.
- Analyser, idéskisser eller mulighetsstudier for stedsutvikling er ikke hjemlet i plan- og bygningsloven, men kan på den andre siden forplikte på et personnivå hvis deltagerne i prosessen enes om felles utviklingstrekk. De er dermed løsningsorientert på et idémessig plan, og kan eventuelt følges opp i reguleringsplaner for enkeltområder av en grunneier/utbygger i etterkant. Analysene/skissene/mulighetsstudiene tar kortere tid å lage, men må kontinuerlig følges opp etter hvert som forutsetningene forandres. Disse ”planene” kan være fleksible, og kan dermed være et utmerket hjelpemiddel for et område i vekst, der det er vanskelig å se hvordan betingelsene vil være bare kort frem i tid. En utfordring er at selve visjonen for stedets utvikling, som det er enighet om, bør være fast. Det er detaljene som må tilpasses etter hvert.

Derfor er det ikke nødvendigvis slik at en må videreføre ulike tematiske arbeider inn i formelle kommunale planer bestandig. Det kan likevel være fordelaktig fordi de er gjennom grundige politiske prosesser, og det gir legitimitet. Ofte er det også krav fra bevilgende myndigheter at det foreligger en formell plan for å kunne støtte prosjekter.

En må imidlertid også ta hensyn til at er at utviklingskraften er veldig personavhengig. Utviklingen skjer ved lokalt engasjement, enten i lokalsamfunnet eller blant grunneiere. (Dette kommer selvsagt på siden av større offentlige utbygginger, som vegvesenets prosjekter, som følger plan- og bygningsloven, og ikke er avhengig av lokalsamfunnet i samme grad.) Grunneiere og deltagere av medvirkningsprosesser forventer snarlige resultater. Utarbeidelses- og behandlingstiden av planer etter plan- og bygningsloven blir i disse tilfellene en utfordring, og en opplever flere steder prosjektrøtthet og at en dermed kan miste mye av engasjementet. I så måte synes BLEST-prosjektene å ha vært flinke til å balansere mellom behovet for resultater og formelt plangrunnlag.

Det vil også være slik at en kan gå rett til fase seks og lage prosjektplaner/handlingsplaner før eller samtidig som en setter i gang planleggingen (fase 5). Dette kan være en måte å opprettholde interessen rundt prosjektet på slik at en unngår trøtthet og/eller utmeldelse underveis og i sluttfasen.

Stedsutviklingsarbeidet fortsetter både i regi av KRD, fylkeskommunene og kommunene. Det er utarbeidet en god del evalueringer og forskningsrapporter om temaet de siste årene. Det kan synes som det er på tide med en ny veileder som oppsummerer de siste års erfaringer.

REFERANSER

Brunborg H. og
Texmon I.	2003	Fortsatt sentralisering. Regionale befolknings-
framskrivninger 2002-2020. Økonomiske
analyser 4/2003, s. 54-64.
Bø, I. og Schiefloe,
P.M.	2007	Sosiale landskap og sosial capital.
Innføring i nettverkstenkning. Universitets-
forlaget, Oslo.
Johansen, S. et al.	2010	Infrastruktur gjør forskjell. Evaluering av
SIVA 2002-2008. Samarbeidsrapport NIBR/
Oxford Research as, Oslo
Johnsen, Y. et al.	1974	Samfunnsplanlegging 1 – Byplan Regul-
eringsplan Disposisjonsplan. Universitets-
forlaget, Oslo
Hansen, J.C. og
Selstad, T.	1995	Regional omstilling – strukturbestemt eller
styrbar? Universitetsforlaget, Oslo
Husbanken Region sør	2007	Programmet for BLEST. Drammen (udatert)
Husbanken Region sør	2010	Rapportering og status for BLEST-
prosjektene mai 2010. Drammen
Kittang, D. og Støa, E.	2007	Utvikling av attraktive og levedyktige
tettsteder. Forprosjekt. Sintef Byggforsk,
Trondheim
Kommunal- og
regionaldepartementet	2006	Hjarte for heile landet. St.meld. nr. (2005-
2006)
Kommunal- og
regionaldepartementet	2009	Lokalvekstkraft og framtidstru. St.meld. nr.
25 (2008-2009)
Kompetansesenter for
distriktsutvikling	2009	BLEST om stedsutvikling. Statusrapport fra
Distriktssenterets kartlegging av BLEST-
prosjekter. Steinkjer/Brønnøysund/Sogndal

Lysø, R., Karlsen, J. og Sletterød, N.A.	2005	Miljøvennlige og attraktive tettsteder i distriktene. Sluttrapport fra følge-evalueringen av programmet. Nord-Trøndelagsforskning og Agderforskning, NTF-rapport 2005:4, Steinkjer
Medalen, T.	2008	Midtveis-evaluering av BLEST-programmet, Prosjektrapport 04.08.2008, Asplan Viak, Trondheim
Medalen, T.	2008	Utvikling via nettverk. Om nettverksarbeid. Innlegg på Gjenreisningsbyenes nettverkssamling i Namsos 17.10.08, Asplan Viak, Trondheim
Miljøvern-departementet	2005	Miljøvennlige og attraktive tettsteder. Erfaringer og anbefalinger fra Tettstedsprogrammet. Oslo.
Roald, O:	2009	Sentrumstomta/Birketveit, Iveland Motto: Åkle. Arkitektfirmaet Ola Roald.
Slinning, G.	2008	Hva vil KRD med BLEST? Innlegg på Husbankens erfaringsseminar 5.2.08 i Drammen. KRD, Oslo
Stewart, D.W., et al.	2007	Focus groups. Theory and practice. Sage Publications, Thousand Oaks, California
Sverdrup, S. og Halvorsen, H.K.	2000	Evaluering av forskrift Miljørettet helsevern i barnehager og skoler. Asplan Viak, Sandvika
Villa, M. et al.	2010	Hatten av! En analyse av prosjektlederrollen i lokale samfunnsutviklingsprosjekter. Rapport nr. 10/10, Norsk senter for bygdeforskning, Trondheim
Yin, R.K.	1994	Case study research. Design and methods. Sage publications, Thousand Oaks, California.

